TOPRAK ANA

Kemalettin Tuğcu

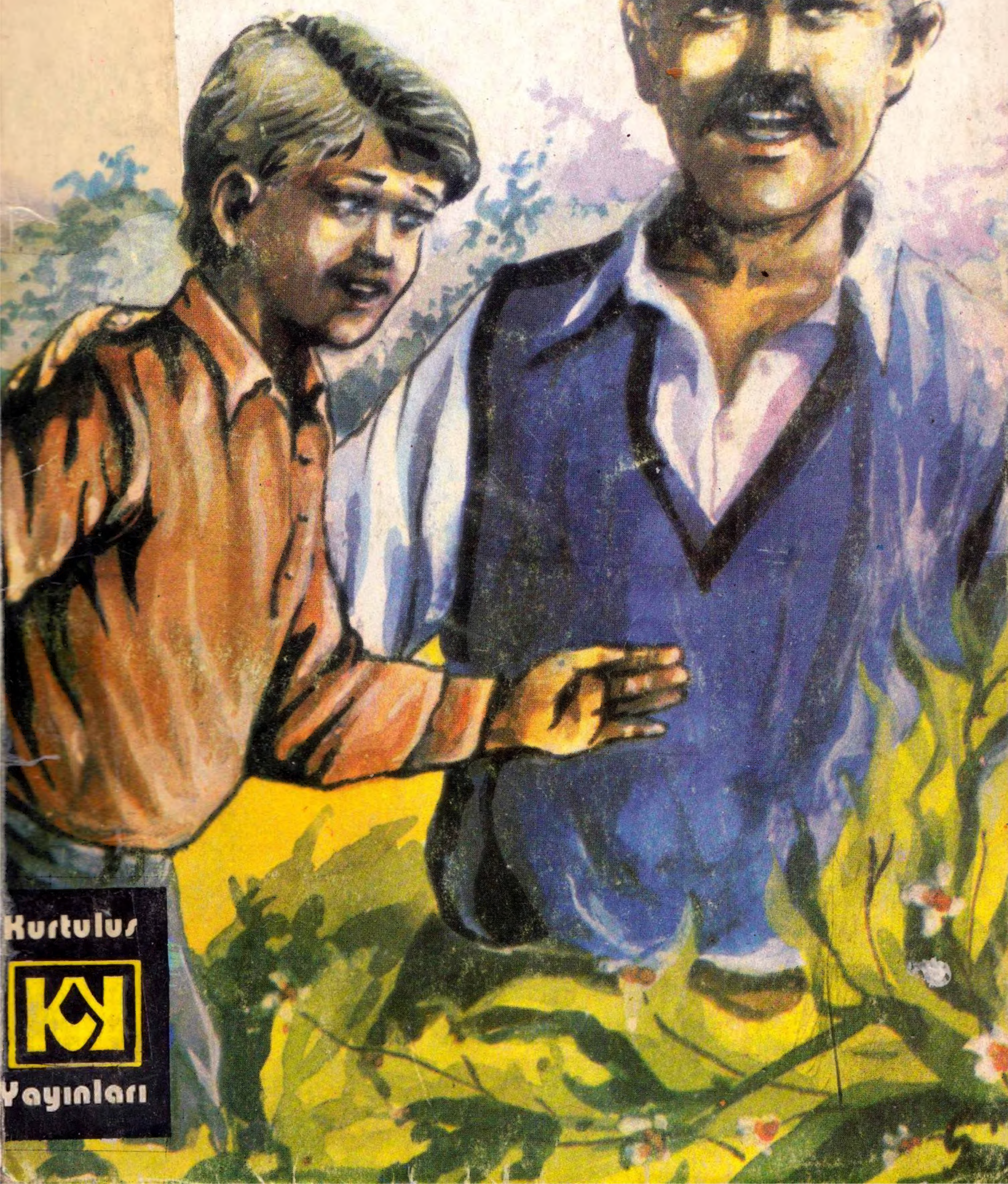

Kurtuluş
Yayınları

Çocuk Romanları: 58

KEMALETTİN TUĞCU

Toprak Ana

Kurtuluş Yayınları
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, 122 Tel: 29 48 27 – 29 38 08 Ankara

Toprak Ana

HALİL EFENDİ geç vakit apartmana gelmişti. Karısı Yaşar kapıcı odasının önünde bulaşık yıkıyordu. Kocasının geldiğini görünce ellerini kurulayıp entarisinin sıvalı kollarını indirirken :

— Hoş geldin ağam, dedi. Gözlerimi yollarda kodun.

— Hoşgördük, dedi adam. Yiyecek bir şey var mı?

— Olmaz olur mu? Sen hele var içeriye. Ayaklarını çıkar. şöyle bir dinlen. Ben hemencecik yiyeceği hazır ederim.

Adam hem yattıkları, hem oturdukları odaya girdi. Bir tarafta demir karyola, bir tarafta üstü örtülü sedir vardı. İkisinin arasında eski moda bir konsol duruyordu. Bunun üstünde transistörlü bir radyo, bir sigara tablası, bir de sürahi ile bardak vardı. Karyolanın ayakucunda yanyana iki havlu asılıydı.

Halil Efendi soyundu. Terliklerini giydi, pijamanın pantalonunu ayağına geçirdi. Hem ayakyolu, hem banyo olarak kullandıkları yerde, ayaklarını, sonra yüzünü yıkadı.

Karısı ona kurulanması için havlu verdi. Portatif, tahta masayı içeriye götürdü. Sonra iki sandalye koydu. Karşılıklı iki tabak, çatal, kaşık koydu, ekmeği dilip çorbayı ortaya getirdi.

Halil Efendi besmele çekip sandalyeye oturdu

— Demek sen yimedin? dedi.

— Bekledim, dedi karısı. Bugünden ötürü gelirim demiştin ya?

— He, öyle demiştim.

Halil Efendi üst üste bir kaç kaşık aldı. Biraz rahatlamıştı. Kadın :

— İrahat vardın mı? dedi.

— Ziyansız, dedi adam. Köprü başında indim otobostan. Bayırı çıktım, yol üstünde bizim tarlalara baktım. İçim acıdı.

— Ne olmuş ki?

— Daha nolsun! Ne ağacı kalmış, ne sınırı. Köylü tüm otlak etmiş orayı. Eee, zabısı bırakıp giderse kim kollayacak?

Yaşar :

— Yiyenlerin bakmamış mı? dedi.

— Neyle bakacak? dedi Halil Efendi. Onlar boğaz derdine düşmüşler. Birer avrat almışlar, biribiriyle yarışır gibi iki de çocuk yapmışlar.

— Nirde kaldın?

— Hasan'ın orada kaldım? Hüsey'nin yeri dar. Evin bir odasının damı göçmüş. İkisi de el tarlalarında çalışıyor. Bir kişi çalışacak, çocukla karıyı besleyecek, köy için kolay değil bu.

— Bildiklerden kimse var mı?

— Kahveye vardım, bir tanıdığa rastlamadım. Hoca gene o hoca. O beni tanıdı, Karakulağın Halil, diye ünledi bana. Muhtar gençten biri. Bizim oğlanla yaşıt.

— Bizim ev durur mu?

— Durmasına durur ama boş kalmış diye samanlık etmişler. Pencerelerine tahta çakmışlar. İleri geri söylendim. Samanlar muhtarınmış. Boşaltacağını söyledi. Bir aya kalmaz varacağım, dedim.

— Neye dedin bunu?

— Neye demeyeceğim, gayri köye dönmenin sırası gelmedi mi?

Kadın yutkundu

— Köyde ne var ki? dedi. Bu yaştan sonra beni tarlaya mı süreceksin?

Halil Efendi

— Hasanla Hüseyin'i çalıştıracağım, dedi. Gayri kolla, bacakla çalışmak benden de geçti. Kafa ile çalışacağım, kafa ile.

— Adamım, yok yoksul köyde nideceğiz ki?

— Burada irahata alıştın bakıyorum. Ben de bilirim burada oturmasını. Ama ben köylüyüm, anladın mı? Germencikli'yim, sen de oralısın. Anamız, babamız orada yatıyor. Babamdan kalan iki göz eve şöyle bir baktım da yüreğimin başı sızla-

Halil Efendi, geç vakit geldi. Portatif masada yemeğini yemeğe başladı.

dı. Askerden yeni dönmüştüm, seninle nikâhlandık. Rahmetli Babam düğünümüzü yapmıştı. Söğütlü çeşmeyi bildin mi?

— Bilmez olur muyum? İçme suyunu oradan alırdım.

— Yalnız su için mi varırdın oraya? Testiyi doldurup benim tarladan dönmemi beklemez miydin? Koca meşenin altında söyleşir, sonra başka başka yollardan köye varırdık.

Yaşar içini çekmişti. Halil Efendi

— Ben seni zora koşmadım Yaşar, dedi. Burada üç beş gün işsiz kaldım. Sonra buraya kapılandık İyi kötü barınacak bir yer verdiler. Sen de taze gelindin, iş öğrendin, para tuttun, iki de çocuk yaptın. Bu dediğim otuzbeş yıl geride kaldı. O çağdan beri buradayız Yaşar. Yedik, içtik, evlât yetiştirdik, onları everdik, adam ettik. Biri öğretmen çıktı, biri doktor. Bizim işimiz bitti gayri.

— Tam da irahat edeceğimiz çağda köye mi varacağız?

— Öyle olacak hatun. Öyle olacak. Gayri şehir kahrı çekemem.

— Sana kim ne ediyor ki?

— Baş baş emek verip yetiştirdiğimiz çocuklar. Telledik, pulladık, ayrı ev açtık, bir kere gelip kapımızı çalıyor, bizi arıyorlar mı? Bak hele bugün bayram. Varırlar mı dersin el öpmeğe? Varmazlar ,çünki ben apartman kapıcısıyım. Buraya, bu izbe odaya girmez bizim çocuklar. Yolda görseler başlarını çevirirler. Kızdan ötürü görenler şu öğretmenin anasına babasına bak. Anası el kapılarında hizmetçilik etmiş, babası da kapıcı, derler. Bir yol hastaneye vardıydım, Engin'i göreyim de gözlerime bir baktırayım, dedim. Doktorlar toplanmış, konuşurlardı. Hastabakıcılardan biri Engin'in içeride olduğunu söyledi. Vardı içeriye, varmasıyla çıkması bir oldu. «Doktor Engin Bey dışarıya varmış» dedi bana. Beni göze bakan doktorun odasına soktu. Adam bir damla verdi, bir de gözlük. Oğlan beni arkadaşlarına göstermez. «Şunun babasına bakın hele» demesinler, diye. Sonradan gördüm onu. «Baba, hastaneye, bana gelme, telefon et, ben seninle dışarıda bir yerde buluşurum» dediydi.

Yaşar bütün bunları biliyordu. İçini çekerek

— Burası koca şeer, dedi. Burada sana, bana yer yok. Soyunu, sopunu karıştırıp irezil ederler insanı.

Halil Efendi yemeği bitirip divana çekildi. Kadının getirdiği bezle ağzını ellerini sildi

— Sağol Yaşar, dedi.

Kadın sofrayı toplayıp odayı boşalttı, sonra kahveyi getirdi. Kendisi de divanın kenarına ilişti. Halil Efendi.

— İşte böyle Hatun, dedi. Sen merak ettiydin. Sağ mı, hasta mı diye. Nazlının okuluna vardım. Beni gördüğüne sevinmedi. «Baba, bu kılıkta okula gelip beni utandırma, dedi. Boynun çıplak, başında kasket. Olur mu böyle. Şu öğretmenin babasına bak, demezler mi?»

Halil Efendi sigarasını yaktı:

— Yaşar, dedi. Bunları sen de biliyorsun. Kestane kabuğundan çıkmış, kabuğunu beyenmemiş derler. Bizimkiler de böyle. Onları şehir çocuğu gibi büyüttük, yemedik yedirdik, giymedik, giydirdik. Sen onların hizmetçisi oldun, ben uşakları. Onlar bizi aramadıktan sonra, bizi istemedikten sonra burada ne işimiz kalır? Geçen bayram ne yaptılar, ikisi de ayrı ayrı, tatilden yararlanıp Antalya'ya varmadılar mı?

— Öyle emme biz onların ellerine bakmıyoruz ki! Sağ olsunlar da aramasınlar bizi. Kimseye müdanamız yok.

— Bana bak Yaşar, ben bu şehirde kalmam artık. Benimle köye varırsan seni çalıştırmam. Burada kimi görsem seni işe çağırırlar. Şehirde sen bir hizmetçisin, gündelikçisin. Ama köyünde Halil'in karısı olacaksın. İki komşun olur. Hatırın sayılır. Bir de bana bak. Bu apartmanda elime doğan çocuklar zile basıp: «Halil, yukarıya gel» diye emir verirler. Burada uşaklıktan usandım gayri. Büyük şehirde kul olan, küçük köyde ağa olur. Bunca yıldır az ağız kokusu çekmedim, az azarlamadılar beni. Ne verdilerse onu aldım. Arsızlık, yüzsüzlük etmedim.

Yaşar :

— Bak ağam, dedi. Buradan ayrılıyoruz. Tazminatını aldın. Bugün yarın başka kapıcı varacak, ister istemez buradan çıkacağız. Başımızı sokacak bir yer alırız. Emekli maaşın da var. Geçinir, gideriz. Evimiz iyi olunca çocuklar da varır yanımıza.

— Apartmanlarda koskoca bir daire tutsam yine varmazlar yanımıza. Varsalar da ben istemem gayri. Ben bana düşeni yaptım. Mubarek günde kötü kişi olmayalım Yaşar. Ben bu şehirde duruculardan değilim.

Saatler epeyce ilerlediği halde zil çalmağa başlamıştı. Katlardan birine bira lazım olmuş. Yaşar yukarıya çıktı, sonra gelip örtündü sokağa çıkarak bira aradı. Döndüğü zaman onu azarlamışlardı :

— Kaç saattir bekliyoruz, ne ağır kanlı insanlarsınız.

Yaşar bunu kocasına söylemedi, ama lafın altında kalmamıştı

— Mahalledeki bakkal, mezeci kapatmış. Öteki mahalleye kadar gittim.

Böyle yaşlar ilerledikten sonra insan başkasının haksız yere azarlamasını çekemiyordu. Bu kızgınlıkla :

— Köye varınca Hasan'ın evine mi tıkılacağız? dedi. Yoksam saman doldurdukları eve mi? Temelli pire tutmuştur orası.

Halil Efendi :

— Beni dinle Yaşar, dedi. Ben Hasan'ı tuttum. Gayri el kapısında çalışma, benim işlerime bak, dedim. Köyün yanı başında tuğla harmanı açılmış. Harmancı ile konuştum. Şöyle üç gözlü, tek katlı bir eve ne tuğla, ne kiremit gider, dedim. Hesapladı bana. Ayağına gelmiş müşteri. Kaçırır mı? Evi gösterdim. Kiremidi, tuğlayı kendi arabasıyla çekecek. Beş on dönüm de dere kumu getirecek.

— Korkarım para da yatırdın! dedi.

— Yatırdım, dedi adam. Biz varıncaya kadar ısmarladıklarımızı da getirirler. Gayri kerpiç evde yapamazsın sen. Üç göz, kiremit damlı bir ev kuracağız. Paramız buna yeter. Hiçbir iş tutmasak emekli aylığımızla köyde rahat geçiniriz.

— Çocuklar ne diyecek?

— Çocukların bizi saydıkları var mı ki? Çocuklar kim Yaşar? Bizi istemeyen, bizden utanan bizim yetiştirmelerimiz değil mi? Onlar bu şehirde bize rastlamadıkları, bizim yüzümüzden küçük düşmedikleri için sevinirler.

— Adamım, sen neye kahırlanıyorsun. Köylü milletin efendisidir, dimemişler mi?

— Demişler Yaşar, demişler. Ama şehirdeki kapıcı için, şehirdeki gündelikçi karı için dimemişler bunu. Köyünde kalan, eken, biçen, ürün yetiştiren, milleti doyuran köylü için demişler. Burada, bu koca şehirdeki köylü, milletin efendisi değil, uşağıdır.

Kadın susmuştu. Kocası

— Yok, köyde bol su, bol yeşillik, bol ağaç yok, dedi. Neden yok. Çünkü biz suyu getirmedik, tarlayı ekmedik, ağacı dikmedik. Çifti, çubuğu bırakıp şehre uşaklığa geldik.

İçini çekip :

— Haaa, dedi. Millete bir doktorla, bir öğretmen yetiştirdik. Köyde kalsaydık, benim gibi ilkokulu zor bitirirlerdi. Oğlan rençber olur çıkardı. Kız da bir kocaya giderdi. Şehre vardınız da nettiniz dediler mi işte biz bunu söyleyeceğiz. İki üç yıldır ben bu yüzden eli sıkı oldum. Canıma yetti şehrin kahrı.

Kadın yavaş yavaş bu köye gitme işine yanaşıyordu

— Kalabalığa da alışdıkdı? dedi.

— Bir iki komşu yeter sana Yaşar. Sonra evin bahçesine çiçek dikeriz, gül fidanları dikeriz. Harmancıyla konuştum. Köyün sırıklı kuyusuna baktı, bir hesapladı, bizim evin yanında suyun çıkacağını söyledi. Hele bir kuyu eştirip bir tulumba takdık mı deyme keyfine.

— Disene bayağı bayağı yolcuyuz.

— İnşallah Yaşar. Hem köye elektrik almışlar. Bir iki yere sokak lambası koymuşlar. Senin işin de kolaylaşır. İki beşibirlik bozdurdun mu buzdolabı da alırız, çamaşır makinesi de.

— Ben mi alacağım?

— Neye almıyacaksın? Beş altı tane var sende. Kızın evlendikten sonra gelip de senden bir tanesini alıp gitmedi mi? Birini de kendi rahatın için harca. Bileziklerin var, altın küpelerin var, boynuna dizecek lira çeyreklerin var. Bunları kimin için saklayacaksın? Arayıp sormayan kızın için mi? Sen onları yıllarca hizmet görüp alnının teriyle kazandın. Kime kalacak onlar?

— Ne bileyim adamım, ben bunları hiç düşünmemiştim.

— Var gayri düşün. Şimdi mayıs başındayız. Köye harman için varanlar çok olur. İçlerinde duvarcılar, dülgerler de vardır. Ben bir iki gün sonra Germenciğe varayım. Hem tarlayı sürdürür, hazırlarım, hem evi yaptırırım. Sen burada kalır, apartmanı idare edersin. Yine de paramız kesilmez. Ama baktın ki yeni kapıcı geldi, otobüse atladığın gibi varırsın köye.

— Eşya ne olacak?

— Ne eşya var ki Yaşar? Bunları taşımak için verilecek para yenisini almaktan daha pahalıya varır. Sana bir bavul yeter. Kap kacak, ayna tarak bile istemez. Kasaba yakın. Alır alır getiririz.

Yaşar çevresine bakınıyordu. Halil Efendi

— Eeeey Yaşar! dedi. Ne zamandır ekmediğimiz toprak bir iyi dinlenmiştir. Toprak bizim çocuklar gibi nankör değildir. Toprağa bakarsın, onu işlersin, senden ürünü esirgemez. Köyler toprağın üstüne kurulur Yaşar. Toprak vatandır, yurttur, bizim anamızdır. Ağacımızı büyütür, hayvanlarımızı doyurur, yemişlerimize tad verir. Bizi ana olup besler toprak. Evin yanına bir de ahır edelim derim Yaşar. Belki bir iki baş sığır alırız. Bir inek bir fakir aileyi besler. Sütünü, ayranını, peynirini, yağını çıkartırız. Ben bir de at düşünürüm. Tek bir at. Arabaya koşarız. Gerekdiğinde tarla mahsulünü kasabaya ulaştırırız, dönüşte ne eksiğimiz varsa alır geliriz.

Yol yorgunu adam, geç vakitlere kadar karısını köye gitmek için razı etmeğe çalışmış, konuşmuş, konuşmuştu. Sonra karısının hazırladığı su ile ayakyolunda yıkandı, kurulandı, yatağına girdi.

Kadın biraz sonra kocasının horladığını duymuş ve elini şakağına koyup bu köy yolculuğunu düşünmeğe başlamıştı.

GERMENCİK KÖYÜ ovaya karşı, ulu bir dağın eteklerine serpilmiş, altmış evlikti. Bu evlerden hemen hemen on beşi boşalmış, kiminin toprak damı çökmüş, kiminin yan duvarları bile yıkılıp yağmurun, güneşin altında ufalanmağa başlamıştı.

Bunların bazısının içinde bırakılmış eşya görünüyordu. Ot

minderler, gaz tenekeleri, avlularında kırık araba tekerleri, karasabanlar.

Köyün içinde hemen hemen hiç ağaç yoktu. Yalnız beş sınıflı okulun avlusunda okulun saçakları boyunca yükselmiş kavak ağaçları vardı ki köye gelen öğretmenler yazın kurak havalarında, köy çocuklarına sırıklı kuyudan su çektirerek bu kavakların dibine açılan çukurlara su dolduruyorlardı.

Ailesiyle birlikte köyde oturan dört öğretmen, yaz tatillerinde, doğdukları şehirlere gitmezlerse okulun avlusundaki gölgelikte oturup ya yün örüyor, ya dertleşiyorlardı. Oraya bazen radyo da getiriyor, zaman zaman surarak dinliyorlardı.

Köy erkekleri işe gitmedikleri zaman ve işten döndükleri akşamüstleri, muhtar odasının yanındaki kahvede toplanıyorlardı. Köyde ailesi, malı, evi olmayan yaşlı bir adam bu kahveyi işletiyor, geceleri de kahve ocağının önünde yatıyor, ayrıca, yapılan bir bölmede, iğne, tire, tütün, kibrit, tuz gibi şeyler satıyordu.

Kışın bu kahve daha işlek oluyordu. Açıkta el ayak tutmayınca oraya varan köylüler, saç sobanın çevresinde, sırtlarında paltoları ve gocukları, ellerinde birer sigara, hep eskilerinden anlatıyorlardı.

Bunların çoğu kırkını aşmış insanlardı. Köyden ayrılan beş on genç, yabancı memleketlerde işçi olarak çalışıyor ve arada bir Germencik'te oturan ana veya babalarına para yolluyorlardı.

Köyde tarlası, sığırı olanlar zengin sayılırdı. Ama hiçbir şeyi olmayanlar da vardı ki, bunlar ötekilerin yanında ırgat olarak çalışıyorlardı.

Köydeki kötü bir alışkanlık da cebinde parası, anbarında tahılı olduğu halde, çalıştırdıkları işçinin parasını harman vaktine bırakmalarıydı. Onların kafalarına göre, ırgadın parası içeride tutulursa hasta sağ işe gelir, bir başka kapı arayamazdı.

Hasan'la Hüseyin, iki kardeş, Halil Efendi'nin yeğenleri, böyle davarsız ve tarlasız kimselerdi. Askerliklerini yapıp şehirlerde, fabrikalarda çalışmayı denemişler, ama bu işe bir türlü alışamamışlardı.

Biribirine yakın iki kerpiç evde oturuyorlardı. Karıları da

şunun bunun tarlasında, bahçesinde, yemiş toplamakta, çapa yapmakta çalışıyor, evin geçimine yardım ediyorlardı. İki yeğenin de, birinin kız, birinin oğlan birer çocukları vardı.

Halil Efendi onları tamamiyle yoksul ve günü gününe yaşar bir durumda bulmuştu. Yeğenlerinin büyüğü olan Hasan ancak otuz beş yaşında olduğu halde ,yarıdan çok saçları ağarmış, açıkta bulunan ellerinin, yüzünün derisi kararıp çatlamıştı.

Hasan'ın karısı Gülsüm kocasından beş yaş daha küçüktü. Oğlu Osman altı yaşlarında kadar, soluk yüzlü, çıplak bacaklı, arkasında sadece bir gömlek bulunan bir oğlancıktı.

Halil Efendi, bayram ertesi, yine köyün alt yanındaki köprü başında otobüsten inmiş, bavulunu alarak ağır ağır bayırı çıkıp Hasan'ın evine varmıştı.

Köylünün saman koyduğu kendi evi de oraya yakındı. Samanları boşaltmış olmalılar ki pencerelerdeki tahtalar sökülmüştü. Evin yanında kimi sıralanmış kimi öylece atılmış tuğlalar ve bir yanda da kum yığını vardı.

Halil Efendi, bavulunu yere koyup, kapıya doğru :

— Gülsüm, kızım, diye seslendi.

Kapıdan oğlan çıktı. Halil Efendi'ye korka korka baktı:

— Anam yok, dedi.

— Baban nerde?

— Babam tarlaya vardı. Ekin kesiyor.

— Anan nerde?

— Komşuda, bakla ayıklıyorlar.

— Sen anneni çağır bana.

Çocuk evin yanından biraz ayrılıp karşıkı evlere doğru :

— Anaaaay! diye bir iki seslendi.

Gülsüm telaşla geldi. Halil Efendi'yi uzaktan tanımıştı. Uzanıp elini öptü. Otuz yaşlarında vardı, ama daha yaşlı gösteriyordu.

— Hoş geldin Emmi, dedi.

— Hoş gördük kızım, dedi Halil Efendi.

— Buyur içeriye?

— Yok, evin gölgesinde biraz dinleneyim. Ha, haberin olsun ben epeyce kalacağım burada.

Gülsüm içeriden eski, yarı kırık bir iskemle getirdi. Halil Efendi bavulunu açtı. Yağ kâğıdına sarılmış iki kilo kadar etle, sade yağ ve bir torba fasulye çıkardı.

— Eti hemen ocağa vur, kavrulsun kızım, dedi. Hava sıcak, korkarım bozulur. Sonra bolca bir fasulye pişir, içine biraz yağ ile bir iki parça et at. Bak şurada şekerle çay var. Sabah olunca içeriz. Komşularda ekmek var mı? Somun ekmek?

— Olmalı, dedi Halil Efendi'ye Gülsüm. Dünden ötürü fırın yakmışlardı. Biz saçta yufka ekmeği yapıyoruz.

— Onu ben de çok yedim, dedi Halil Efendi. Sen bir aralık bir iki somun bul. Parasıyla ha!

Gülsümü bir telaştır almıştı. Halil Efendi çocukla birlikte kendi evine kadar gitti. Oğlan onun ardından gelirken yere çöktü. İşedikten sonra koşarak yetişti.

Kiremit ve tuğla ayrı ayrı yığılmıştı. Halil Efendi kafasında tasarladıklarını evin yanındaki düzlükte uygular gibi bakıyor, toprağı adımlıyor, bir de dönüp ovaya doğru bakıyordu. Zaten evinin görüntüsü çok güzeldi. Şimdi kurumuş, yeri bile kalmamış olan çınarın gölgesinde oturup ovaya doğru baktı mı insanın içi açılırdı.

Halil Efendi eski günleri düşündü. O zaman hayvanları vardı, bir bağları vardı, tarlanın boyunca ağaçlar dikiliydi. Şimdi hiçbiri kalmamıştı. Köylü yirmi beş dönüm tarlayı köyün otlağı olarak kullanıyordu. Şimdi bile bir iki sığır buzağıları ile tarlanın üzerinde, başları yerde ot kesiyorlardı.

Halil Efendi yere çömeldi, sırtını kerpiç duvara dayadı, sigarasını içti, düşündü durdu.

Gülsüm evin yanında, iki kerpiç çatmış, bir iki odun parçasıyla ocak yakmış, bakracı vurmuştu ateşe. Yanında bir ocak daha açıp yıkadığı fasulyeleri, iki baş soğanla, bir iki domatesle kavurduğu yağın üzerine koydu. Tenceresi ufaktı. Kapak yerine bir tepsi örtüyordu üstüne.

O akşam iki göz odanın birinde, yere hamur tahtası kondu, sofra bezini dizlerine çekerek ortaya konan fasulye tenceresinden kaşık kaşık yediler. Halil Efendi acıktığı için yemeğe hiç kusur bulmadı.

Halil Efendi yere çömeldi, sırtını duvara dayadı. Sigarasını içti. Düşündü, durdu.

Yemekten sonra yine evin yanına çıktılar. Yere serilen bir hasırın üstüne oturdular. Oğlan daha yemekde uyumuştu.

Halil Efendi:

— Bak oğlum, dedi. Yarın köprü başına inip oradan geçen otobüsle kasabaya varacağım. Arka yoldan burası yarım saat çeker. Sen kime iş görüyorsan, var ona anlat. Emmim geldi, onunla işimiz var, kardeşim Hüseyin'i getireyim buraya, işi o sürdürsün, de.

Hasan şaşalamıştı

— Bir haftalık alacağım var, dedi. Vermez hakkımı.

— Vermezse vermesin, dedi Halil Efendi. Ben sizi aç komam. Ele çalışacağına bana çalış. Ne gündelik verir o adam?

— On beş kâğıda çalışıyorum.

— On beş kâğıt mı? Bu adamlar hiç sıkılmazlar mı?

— Köyde para kıt Halil Emmi. Verdiği para az, emme nideyim. Başka iş dola mı kalmış.

— Çalışıyorsun da akşama veriyor mu paranı?

— Harman vaktine atıyor. Zengin adamdan para çıkar mı?

— Çok yazık oğlum. Her ne ise. Sen artık benim işimde çalışacaksın.

Halil Efendi o gece erkence yattı. Sabahleyin de erken kalktı. Gülsüm kenarları vurulmuş bir konserve kutusunun içinde su kaynatmış ve bir tutam çayı içine atmıştı. Onların herşeyleri iki kişiye göreydi. Kabaca yapılmış, toprak kâsenin içinde çayı içen Halil Efendi, çayını iki yemek kaşığından birinin sapı ile karıştırmıştı. Gülsüm nereden bulmuşsa iki yumurta bulmuş, haşlamıştı. Halil Efendi birini soydu, çocuğa verdi. Oğlan yumurtaya hayretle bakıyordu. Halil Efendi :

— Ye Osman, dedi. Senin o, ye.

Osman ekmek bıçağı ile yumurtayı ikiye böldü. Sonra parçalardan birini de ikiye böldü. Birini anasının ağzına ötekini de babasının ağzına uzattı. Halil Efendi bunu görünce oğlanın başını okşadı

— Aslanım benim, dedi.

— Gülsüm, dedi. Ben öğleye kalmam, gelirim. Sen avluyu biraz süpür, oraya şimdilik bir salaş edelim. Hasan korudan

biraz ağaç kessin. Üstünü dallarla kapatır, güneşten korunuruz.

Adam gitti, ancak ikindi vaktine yakın tek atlı yaysız bir araba ile geldi. Epeyce yorgun görünüyordu. Arabadaki paketleri, mukavva kutuları, bir çuvala konan yiyecekleri, sonra çam tahtalarını indirdiler. Araba gidince Halil Emmi:

— Ben bir şey yemedim Gülsüm, dedi.

Kadıncağız:

— Biz de seni bekledik Emmi, dedi.

Halil Efendi altı tane porselen kâse, altı tane tabak, altı tane çatal kaşık, bir çaydanlık, iki orta boy tencere, bir su kabı, ayrıca emzikli bir teneke, orta boy bir gaz lambası, sonra pirinç, bulgur, nohut, peynir, zeytin gibi yiyecekler, ayrıca, keser, testere, kazma, kürek gibi araçlar ve bu arada bir de Osman'a göre iki gömlekle iki pantalon ve bir ayakkabı almıştı.

Bütün bu alınanlar o yoksul ailenin rüyalarında göremiyecekleri şeylerdi. Hasan bunlardan utanıyor :

— Emmi, diyordu. Beni yerin dibine soktun.

— Sen hele sabırlı ol oğlum, dedi Halil Efendi. Gelirken harman yerine uğradım. Tuğlacı yarın sabahtan varacak buraya. Onun babası kuyucuymuş. Şu çıkacak yeri iyi bilirmiş. Şimdi Gülsüm şu kabı kacağı içeriye taşısın. Ben çizeyim, sen testere ile tahtaları kes.

Hasan :

— Senin ustalığın da var mı Emmi? dedi.

Halil Efendi içini çekti:

— Eee, oğlum, otuz beş yıl gurbet kahrı çektik. İşin her türlüsünü gördük. İnsan göre göre çok şey öğreniyor.

Güneş batıncaya kadar Halil Efendi iki metre boyunda bir metre eninde dört ayaklı bir masa çaktı. Salaşın altına koydu. Sonra bunu tezgâh gibi kullanarak yine iki metre boyda iki tahta sıra yaptılar. Halil Efendi kesilen ağaçları hemen çakıyordu.

Akşam yemeğinden sonra ay ışığında evin yanında, yeni yapılan sırada oturdular. Yemeği de orada, hem de ayrı ayrı tabaklar ve küçük kâseler içinde yemişlerdi. Şimdi herkesin bir

kaşığı, çatalı, herkesin bir su bardağı vardı. Çayı da teneke kutuda pişirmeyeceklerdi.

Yatacaklarına yakın Halil Efendi

— Kime çalışıyordun Hasan, dedi.

— Derviş Ağa'nın oğluna, dedi Hasan.

— Derviş Ağa sağ mı?

— Yok, sizlere ömür. Çoktan öldü.

— Peki, alacakların için ne dedi?

— Ağa, Hüseyin benim yerime çalışsın, dedim. «Ben çalıştıracağım adamı kendim bulurum», dedi.

— Peki para?

— Para için ses etmedi.

— İstemedin mi?

— Misafirim var, dedim. Harman da kalkıyor, dedim. Çalışmayan, işi yarım bırakana verecek param yok benim, dedi.

— Yaaa?

— On beşten sekiz gündeliğim kaldı içeride. Yüz yirmi kâğıt bu.

— Sen aldırma oğlum. Bir gün o bu parayı ayağına kadar getirip verir.

— O öyle adamlardan değildir. Emmi. Çok param kaldı onda.

— Neden bu köy böyle oldu?

— İyileri de var Emmi. Adamın oğulları Almanya'da çalışıyor, burnu büyüdü. Şunu, bunu ayartır, şehre varın, orada çok para var, der. Tarlalarını alır ellerinden. Senin tarlaya da o dadandı. İlle bana sat, der dururdu. Senin bir daha köye varacağını ummazdı. Muhtarı bile kandırmış.

— Bundan sonra o tarlada bizim davar otlayacak oğlum. Harmancı söyledi bana. Çiftlikte cins sığır varmış. Kışın beslenmesi güç oluyor diye elden çıkartıyorlarmış. Buzağılı bir inek aldık mı işimiz olur. Hele şu işe başlayalım.

Ertesi sabah, harmancı erkenden bir eşeğe atlamış, gelmişti köye. Halil Efendi ile tarlayı dolaşıp evin biraz uzağında bir yeri işaretledi :

— Ağa, dedi. Çıksa çıksa buradan su çıkar. Altı kum taşı-

dır. Biraz güç eşilir emme dipde duvar yapmağa da gerek kalmaz. Beş kulaçta su çıkacağını umarım.

— Şimdi iş adam bulmada, dedi Halil Efendi.

Harmancı :

— Adamdan çok ne var, dedi. Tarlada işi biten bir iki gün çalışsa bu iş olur. Bir yandan da evi bitirmeğe bakmalısın. Hiçolmazsa güze kadar çatıyı kapatır, kiremidi döşersin. Yapı kendini çeker, güzel havalarda sıvası da yapılır.

İŞDEN ARTMAZ, DİŞTEN ARTAR derler. Halil Efendi de gurbette kaldığı beş yıl boyunca işini artırmış, ama yememişti kazandığı parayı. Ancak çocuklarını aç ve çıplak bırakmamış, onları okutmuş, elleri ekmek tutuncaya kadar onlara bakmıştı.

Bu arada, karısı Yaşar da çalışmış, kazancının yarısını kocasına vermişti. Adam kapıcılıktan başka iş yapmamıştı. Ama apartmana girip çıkan ustalardan el sanatlarını öğrenmiş, suyundan elektriğine kadar, onarımları yapmağa başlamıştı.

Elinden iş gelen adamdı. Askerliğinde de tamir atölyesine düşmüş, bu askerlik ona çok şey öğretmişti. İşte böylece hayat okulunda yetişmiş olan Halil Efendi, tutumlu bir adamdı. Ayrıca, emekliliğini istemiş ve apartmandan hayli yüklü bir tazminat almıştı. Artık oradan ayrılmak için yeni kapıcının gelmesini bekliyordu. Apartmandakiler

— Kapıcı gelmeden bizi boş bırakma, diyorlardı.

Halil Efendi Germencik köyüne paralı gelmişti. Bu ikinci gelişinin haftasına kalmadan kuyu eşilmeğe başlamış, yaptıracağı evin temelleri kazılmış, harmancı arabasıyla taş çekmeye. kireç çekmeye başlamıştı.

Halil Efendi kafasız bir adam değildi. Ev yaptıracağını Kaymakam Bey'e anlatmış, kadastrodan adamlar getirerek tarlasının sınırlarını işaretletmiş, ileride çıkacak çekişmelerin önünü almıştı.

Şehirde otura otura hamlamıştı. Rençberliğe gelemiyordu. Dışarıdan tuttuğu adamlar arasında Hasan'la Hüseyin de vardı.

Temel hazırlanıp da ilk taş yerine konurken Halil Efendi'nin aldığı koç da kurban edildi. Hüseyin köye ve salaş kahveye

haber verdiği halde hiç bir mal sahibi köylü kalkıp gelmedi. Yalnız bir iki dul kadın, sonra, köyün yoksul çocuklarıyla öğretmenler de aileleri geldiler.

Tören yapıldıktan sonra Halil Efendi'nin doğradığı etler kavurma yapıldı ve nöbet nöbet çardağın altında oturan misafirlere kavurma, kasaba ekmeği ve çanaklarla ayran ikram edildi.

Bu başlangıçtan sonra iki gün içinde tuğla, işlemine başlanmıştı. Ekinler erken biçilmiş, harmanlar açılmış, temmuz başında şehirlerden gelenler bir bir dönmeğe başlamış, ama bu arada yol parasını olsun çıkarmak isteyen ustalar, bir hafta kadar, ovaya karşı yükselen bu yeni yuvanın duvarlarında çalışmışlardı.

İçlerinde «Çorbada tuzumuz bulunsun» diye kazma kürek, parasız çalışanlar da vardı. Sırasında işçiler on kişi kadar oluyordu. Halil Efendi bunlara etli ve domatesli, kırmızı biberli kuru fasulye, et suyuna bulgur pilavı, ayran ve arkasından üzüm yetiştirmeğe çalışıyordu.

Köyde et yenmediği için, köyün rençber çocukları çardağın çevresinde kediler gibi dolaşıyorlardı. Halil Efendi bunların hiçbirini kovalamıyor, kepçe kepçe fasulye veriyor, birer çitmik de üzüm tutturuyordu ellerine.

Bu eli açık adam bir çok ailenin sevgisini kazanmıştı. Zenginlerin inadına, homurdanmasına karşılık rençber aileleri Halil Efendi'yi övüyorlardı. Köyde imamlık yapan hoca da Halil Efendi'yi tutuyordu. Dervişoğlu Mustafa

— Köye vardı, elimden rençberlerimi aldı, diyordu.

Hoca dayanamıyordu

— Mustafa Efendi, On beş kâğıda rençber çalıştırıldığı görülmüş mü? Üstelik sen bu adamın yüz yirmi kâğıdının üstüne yattın. Ne imiş, tuttuğu işi yarım bırakmışmış. Adam sana kardeşini yolladı. Kabul etmedin. Neden? Yoksa işin mi geri kaldı, harmanın mı sele kapıldı?

Dervişoğlu

— Sen çokluk karışma bu işlere hoca, diyordu. Bu adam İstanbul'un ekmeğini yemiş, burada bir kış oturamaz. Eee, dün-

yanın ucu uzun. Sel gider kum kalır derler. Düşer Hasan benim kapıma.

Hoca :

— Allah senin kapına kimseyi düşürmesin, diyordu.

Bir başka köylü :

— Eee, diyordu, köyün otlağı da gitti elimizden.

Hoca yine söyleniyordu

— Adamın tapulu yirmi beş dönüm tarlası neden sizin otlağınız oluyor! Bunca yıl tarlayı otlak diye kullandığınız yetmedi mi?

Halil Efendi bu çekişmeleri duyuyor, ama kulak asmıyordu. O en çok kuyunun başındaydı. İş biraz güç yürüyordu. Bazı köylüler :

— Bu çorak tarlada su mu çıkarmış? diyorlardı.

Ama tuğla harmancısının koyduğu adam üç adam boyu çukurda kum taşını kazma ile küskü ile delmeğe çalışıyordu. Harmancı :

— Hele bir diz boyu daha inelim de görüşürüz, diyordu.

On beş gün geçince, beş kulaçtan sonra su birden göründü. Kazmanın değdiği yerden fışkırmağa başlamıştı. Harmancı açılan su yolunu tıkattıktan sonra kuyunun dibini düzeltti. Bir adam boyu taş ördürdü. Sonra küskülerle kuyunun dibi delindi. Su çıkıyordu artık. Hızla yükseliyor, duvarcı tahta kalıplara çimentolu harç dökmeğe yetişemiyor, bir yandan suyu çekip dışarıya atmak gerekiyordu.

Halil Efendi'nin yüzü gülmüştü. Bir bakraçla su çektirmiş, hemen bakracı başına dikmiş ve beş on yudum içmişti :

— Oh, mubarek, ne de tatlı.

Bu su söğütlü çeşmenin su ayaklarından biri olmalıydı. Onun kadar tatlı ve gürdü. Halil Efendi, molozu attırdı, temiz toprağı yaydırdı. Ta şehre kadar varıp bir tulumba aldı. Kuyucu bu tulumbayı kuyunun ağzına yerleştirdi. Boruları saldı içeriye. Harcın kurumasını bekledikten sonra tulumbanın tekerleğini çevirmeğe başladı. Bilek kalınlığında tertemiz bir su akıyordu.

Birçoğu :

— Buraya yatırılan paraya yazık. Tez tükenir bu su, diyordu.

Harmancı uzakdaki dağları gösteriyordu

— Ah şu mormor dağlara biyol bakın. Onların topladığı tüm yağmur, tüm kar suyu bu toprağın altında yatıyor.

Şimdi bir yandan yapı yapılırken, bir yandan köyden su almak için gelen kadınlar bakraçlarını dolduruyor :

— Sağ ol Halil Emmi, deyip gidiyorlardı.

Halil Efendi evinin kapı, çerçeve, döşeme tahtası ve çatı direkleri gibi malzemesini kasabadaki marangoza ısmarlamıştı.

İki ay kadar köyde kalıp geceli gündüzlü çalıştıktan sonra yapı kalfasına tavanları döküp çatıyı kapatmasını tenbih etti ve kalkıp gurbet yolunu tuttu.

İstanbul'a geldiği zaman Yaşar Hanım'ı dargın buldu

— Adam, diyordu. Sende bir köy sevdasıdır başladı, beni gurbette yüzüstü kodun gettin.

Halil Efendi bıyık altından gülerek

— Yaşar Hanım, dedi. Beni nideceksin, aslan gibi doktor oğlun, öğretmen kızın var.

Kadın ses çıkartmadı. Halil Efendi'ye bu bodrumdaki oda, birden çok sıkıntılı görünmüştü. Penceresi tavana yakın ve sokakla bir hizada, tavanı basıktı.

Kadın yemekten sonra

— Paralar tükendi mi? diye sordu.

— Eh, dedi Halil Efendi. Epey kolayladık parayı. Ama üç odalı ev de bayağı bayağı ortaya çıktı. Bir sıva, badana, boya yaptıracak, bir de cam takdıracağız. Bundan gayri çiftlikten buzağılı bir inek getirecekler. Evin yanına dört beş baş sığır alacak kadar bir dam yapılıyor. Bir bölmesine odun, bir bölmesine kışlık yiyeceğini koy.

Osman'ı da anlatıyordu

— Üstünde dizlerine kadar bir gömlek. Ne donu var, ne ayağında kundura. Hasan boğazlarına yetiştiremiyor, nerdeki oğlana bir geyim alsın. Gülsüm de öyle. Nesi varsa üstünde. Otuz yaşında var yok. Elleri rençber eline dönmüş. Şunun fasulyesini, berikinin baklasını ayıklamaktan elleri çizik çizik ol-

muş. Hüseyin'in karısı daha genç. Ama o da öylesine. Al birini, çarp birine. Köy bir acayip olmuş Yaşar, hemşerilik gayreti kalmamış. Kimi birbiriyle zenginlik yarışına çıkmış, kimi bunlara kul köle olmuş. Ölmeyecek kadar bir şey verip çalıştırırlar fukarayı.

Sonra soruyordu :

— Eee, bakalım bizim çocuklar nasıl, beni sordular mı?

Yaşar Hanım :

— Şeytan görsün yüzlerini hayırsızların, dedi.

Halil Efendi :

— Bana bak Yaşar, dedi. Burası köy değil, bir büyük şehir. Burada bizim gibi hizmet görenleri kapılarda çalıştırırlar. Bizim çocuklar burada doğdu, burada okudu, büyüyüp adam oldular. Arkadaşlarının tanıdıklarının yanında bizi görmek istemezler. Buradan varıp gittiğimize sevinirler. Şimdi her kul gösterişe bakıyor. Kimse boynu çıplak, apartman kapıcısını, onun dairelerde çalışan gündelikçi karısını saymaz. Bizim barındığımız, ömür çürüttüğümüz bu izbeye çocuklarımız «Burada bizim anamız, babamız oturur», diyemezler. Gülünç olurlar, aşağılık insan olurlar. Onlara kızmağa hakkımız yok.

Yaşar artık köye gitmeğe karşı durmuyordu

— Adamım, orada, kerpiç eve mi tıkılacağız?

Halil Efendi :

— Düşünüyorum, dedi. Taze bitmiş yapıya girip yatılmaz. Ama bir de şu otuz beş yıldır barındığımız odaya bak. Yanımız, belimiz tutuluyor. Her yan su içinde. Küf kokuyor. Bugün bir çanak tuz koy, bakarsın ertesi gün tüm su kesilmiş. Burada yerin altındayız. Sokaktan geçenlerin anca ayaklarını görüyoruz. Yerin içinde bu oda.

Bunu kadın da biliyordu. Herşey ıslak gibiydi, daha fazla orada kalıp çürüyemezlerdi.

Halil Efendi apartman yöneticisine çıktı

— Beyim, dedi. Gayri bizim burada kalmamız gerekmez. Biz de bir ayak önce köye varıp yerimizi bilelim.

Apartman yöneticisi

— Ace len ne Halil Efendi, dedi. Oturuyorsunuz işte. Paranızı da alıyorsunuz. Köyde sefalet çekmeye mi gideceksiniz? Burada çocuklarınız var.

Halil Efendi

— Çocuklar burada doğdu, burada büyüdüler, elleri ekmek tuttu. Gayri bize müdanaları yok. Ama biz köyden geldik, yine köye varacağız dedi.

— Çocuklarla dargın mısınız yoksa?

— Biz onlara hak veririz. Onlar şehir çocuğu oldular. Balıkları bilir misin Bey, balıkları.

— Ne olmuş balıklara?

— Balıklar yumurtlamak için başka denizlere varırlar. Orada yumurtalarını bırakıp, yavru çıkarırlar. Sonra varıp dönerler yaşadıkları sulara. Biz de böyle olduk Bey. Şu şehre vardık, çocuk yetiştirdik, adam ettik., gayri vazifemiz bitti. İzin verin gidelim.

Yönetici :

— Seni zorla tutamayız, dedi. Daha uygun bir kimse bulamadık. Ama bitişik apartmanın kapıcısı yaza kadar bizi idare edecek.

Halil Efendi ekmek yediği apartmanı yüzüstü bırakmak istememişti. Yerine böyle bir adam temin edildiğini görünce :

— Biz de bu ay sonuna kalmaz gideriz, dedi. Zaten yazın apartmanın çokluk hizmeti olmaz.

İş böyle olunca karı koca köydeki eve alınacak eşyayı yazmağa başladılar. Onlar doğma büyüme bir şehirli kadar konforlu eşyaya alışıktılar. Listelerine yatak takımından, karyoladan başlayıp misafir alacakları küçük salona, oturma ve yemek odalarına kadar gerekli olanı yazdılar. Perdeden maşaya kadar, evin elektriğinin ampullerine kadar bir şeyi unutmamak için hemen kâğıda geçiriyorlardı. Halil Efendi :

— Bunları şehirden alacağız, dedi. Buradan götürmek çok pahalı olur. Şehirde her şey var. Köye de yakın.

Yaşar Hanım

— Gitmeden çocuklara yazalım, dedi. Güceniklik olmasın. Onlar cahildir, biz kusurlarına bakmayalım.

Halil Efendi postahaneye giderek doktor oğluna telefon etti

— Oğul, dedi. Biz ananla köye gidiyoruz. Gayri sizleri elalemin yanında küçük düşürmeyeceğiz. Kardeşin Sevim'e de böylece bildir.

Engin telaşlandı

— Baba, dedi. Baba, dur bakalım. Görüşmeden gidemezsiniz. Bu pazar günü annemle bizim eve geliniz. Ben Sevim'i çağırtırım.

Halil Efendi söz vermeğe mecbur oldu. Fakat oğlunun karısına, ailesine karşı küçük düşmek istemedi. Gider ayak bir kat elbise aldı, gömleğinden kravatına kadar hepsini yoluna koydu. Yaşar Hanım da bir şehirli gibi giyindi. Çiçek yaptırıp bir taksiye atlıyarak Doktor Engin'in apartmanına gittiler.

Senelerden sonra, karı koca, oğulları ve kızları ile buluştular. Halil Efendi'nin güzel giyinişi, beyaz gömleğinden kravatına kadar her şeyi mükemmeldi. Yaşar Hanım da güzel bir elbise giymiş, çantasını koluna almış ve boynundaki altınları saklamış, ancak kolunda bir bilezikle yetinmişti.

Öğretmen Nazlı ile kocası Ekrem, Doktor Engin'le karısı Sevim iyi bir yemek hazırlamışlardı. Bu köy meselesi yemekten sonra açıldı. Nazlı yarın öbürgün çocuk sahibi olacaklarını, çalıştıkları için onlara bakmak gerekeceğini öne sürdü. Aynı şeyi Engin de istiyordu. Bir daire tutmak, bütün masrafını iki kardeş ödemek istiyorlardı. Emekli aylığı ile de geçinmeleri mümkün olurdu. Halil Efendi :

— Sağ olun çocuklar; dedi. Biz bugüne kadar bize düşeni yaptık. Çocuklarınızın büyütülmesini artık siz düşünün.

Doktor :

— Köyde, nasıl barınacaksınız baba? dedi.

Halil Efendi köyde bir eve başlattığını, rahat yaşamak için şehirden eşya da alacaklarını, bir hafta içinde yolcu olacaklarını anlattı.

KARI KOCA BİRER BAVULLA otobüse binmişlerdi. İstanbul'a gelişleri de böyle olmuştu. Onları köyden kimse yolcu etmemiş ve İstanbul'a varınca da karşılayan olmamıştı.

Şimdi yine gidi yorlardı. Nazlı'ya ve Engin'e gidecekleri günü ve saati bildirmemişlerdi. Apartmandaki eşyayı olduğu gibi kapıcı odasında bırakmışlardı.

Son günde, Halil Efendi karısının verdiği bir beşibirliği Kapalıçarşıdaki sarraflara bozdurmuş, altmış bin lira almıştı. Yaşar Hanım da daha beş tane beşibirlik vardı. Boynuna takdığı bilezikler, lira çeyrekleri ayrı idi. Hepsini bir torbaya koymuş, koynunda saklıyordu.

Halil Efendi

— Hey gibi günler hey, dedi. Seninle yeni evliydik, kısmet aramağa, yola çıkmıştık. Sen anca on sekiz yaşında vardın. Ben de yirmi iki, yirmi üç olmalıydım. Tarlayı sürecek hayvanımız yoktu, ekecek tohumluk buğdayımız yoktu. Millet başka başka şehirlere varıyordu para peşinde. Biz de ya kısmet, deyip çıkmıştık. Hani ilk aylarda aç kaldığımız, çok sıkıntı çektiğimiz oldu.

Arkalarında oturan köylü kılıklı bir yolcu seslendi

— Efendi, ne yana yolculuk?

— Germence'ye, dedi Halil Efendi.

— Nereye düşer bu?

— Orta Anadolu, Ankara'dan biraz öte.

— Hiç duymadımdı.

— Altmış haneli bir köy.

— Millet İstanbul deyip geliyor, siz neye gidersiniz köye?

Halil Efendi :

— Biz gurbetten boyumuzun ölçüsünü aldık, dedi. İyi, hoş, aydınlık, eğlencesi bol şehir ama, toprak yok.

— Toprağı ne edeceksiniz?

— Toprak bizim anamızdır. Ne çıkarsa topraktan çıkar. Ekini, ağacı, davarı, insanı toprak besler. Bu şehirde toprak yüzüne hasret kaldık. Her yanı çimento yapılarla doldururlar. Yollara kaldırıp deyip taş döşerler, asfalt deyip katran çekerler Bir

avuç toprak görmek için parka varırsın. Nice zenginler gördük, dikmişler binaları iki minare boyu. Altlarına çekmişler otomobilleri, ayakları yere basmaz. Ama işte bir avuç toprakları yoktur.

— Ne yapsın kara toprağı?

— Kara toprak dediğin anadır. Milleti kara toprak besler.

— Köyde ne iş göreceksin ki?

— Ekip biçeceğim.

— Desene milletin efendisi olacaksın.

— Hay çok yaşayasın. Köylü kısmı milletin efendisidir derler ama büyük şehirlerde oturanlar şehirlinin uşağı oluyor. Milletin efendisi olan köylü, köyünde kalan, ekip biçen, ürün yetiştiren köylüdür.

Uzaktan bir yolcu

— Çok doğru, dedi. Şehirlerin kargaşası da ayrı bir dert. İnsan gürültüden başını dinleyemez. Ne demişler; azıcık aşım, ağrısız başım.

Daha sonra herkes sustu, İstanbul'dan gittikçe uzaklaşıyorlardı. Otobüs sarsıldıkça bazısı uyukluyordu. Yaşar da pencere yanındaydı, akıp geçen görüntüye baka baka içi geçmeye başlamıştı. Yavaş yavaş başı Halil Efendi'nin omuzuna doğru kaydı, uyudu.

Öğle çağında otobüs yemek molası verdi. İsteyen otobüste yanlarında bulunan yemekleri yediler, isteyen yolcu lokantasında karnını doyurdu. Sonra şoför

— Haydi yolcular, dedi. Gidiyoruz.

Yeniden yola çıktılar. Geç vakit Ankara'ya vardılar Orada şoför değişti. Akşam yemeğini yedikten sonra yeniden yola çıktılar. O gece sabaha karşı şehre varmışlardı. Halil Efendi ile Yaşar indiler. Bir otelde oda tuttular. Gün ağarırken kahvaltı edip iki saat kadar uyudular. Sonra kalkıp alış verişe çıktılar. Bu alış veriş akşamadek sürdü. Aldıklarını otele götürüp bırakıyorlardı. Sonra bir kamyon tuttular. Karyola, divan, şilteler, yorgan, yastık, masa sandalyeler, bir buzdolabı, bir çamaşır makinesi, büyükçe bir ayna, perdelik kumaşlar, örtüler, bir de dikiş ma-

kinesi alındı. Oteldekileri de kamyona doldurdular. Halil Efendi bu kamyonla köye tulumbayı götürmüştü. Şoföre :

— Çek bakalım ağa Germenciğe, dedi.

Kasabadan geçerken, et, ekmek, yağ, pirinç, peynir, zeytin gibi akıllarına gelen yiyecekleri aldılar.

Akşam serinliği çıktığı sırada kamyon Hasan'ın kapısına dayandı. Hasan, Osman, Gülsüm, daha kamyonun vardığını duyan Hüseyin'le karısı Durdu, kızı Zeynep koştular. Halil Efendi kamyonun boşaltılmasını onlara bırakıp yapıya vardı. İçerisi sıvanmış, badana boya yapılmıştı. Camları da takmışlar, odaların tabanlarını geçme tahtalarla döşemişlerdi.

Evin her tarafı kireç kokuyordu. İş olukların takılmasıyla dış sıvaya kalmıştı.

Halil Efendi memnundu. Önce yiyecekleri ortaya çıkartmış, çorba istemiş, Yaşar Hanım da iki kadına ve Hasan'la Hüseyin'e hediyelerini vermiş, Zeyneb'e Osman'a giysiler getirmişlerdi. Ayrıca büyük bir kutu karışık şeker alınmış, açılmıştı. Halil Efendi

— Bir kutu daha var, dedi. Onu da öğretmenlere verelim.

Yol yorgunu erkence yattılar. Orada hava temiz ve hafifti. Bütün yorgunlukları gitmişti. Kahvaltı ettiler, doğruca yeni eve gittiler. Sıvacılar erkenden gelmiş, sıva harcı hazırlıyorlardı. Hasan'la Hüseyin buzdolabını, çamaşır makinesini, fırını, getirip yeni mutfağa koyduktan sonra makine, karyola, divan, şilteler gibi eşyayı da getirdiler. Hemen genişçe olan mutfağa masa kuruldu, sandalyeler çevresine sıralandı, kap kacak yerli yerine konmağa başladı.

Yaşar Hanım kadınlardan birisiyle yatak odasını yerleştirip şilteleri üstüne koyup yatağı hazırladıktan sonra, aldığı amerikanlardan boy boy kesip, şimdilik pencerelere koydu. Sonra oturma odasının eşyasını yerleştirdi. Küçük salonu da öğleye kadar döşedi.

Halil Efendi, daha sonra yerler için muşamba alacaktı. O her şeyden önce elektriği getirtmek istiyordu. Bunun için kasabaya inmek, hem idareye başvurmak, hem de bir elektrikçi ge-

tirmek gerekiyordu. Duvarların içine ve tavanlara tesisat yapılmıştı. Bir sayaç takılacak ve eve cereyan verilecekti.

İkinci gece de gaz lambasının ışığında yeni evde geceledi-ler. Hasan sıvacılara yardım ederken Hüseyin de evin etrafındaki yıkıntıları kaldırıyor, toprağın yüzünü düzeltiyordu.

Halil Efendi bu iki kardeşe de danışarak evin yakınındaki tarla parçasına küçük bir üzüm bağı ve meyvalık yer ayırdıktan sonra kalan toprağı sürmeye hazırladı.

Ayrıca iç bahçeye çiçek dikilecek ve bir de ufak havuz yapılacaktı. Ağaçların yerleri işaretlenip çukurlar eşildi. Durdu ile Gülsüm iyi çalışıyorlardı. Gelen hediyeler onları çok mutlu etmişti. Şimdi Zeyneb'in üstünde de bir güllü entari, başında bir kurdele ve ayaklarında sandal ayakkabılar vardı. Öteki köylü çocuklar bu kızı ve Osman'ı şaşkınlıkla seyrediyorlardı. Yaşar Hanım kız çocuklara birer bağlamalık kurdele dağıtmıştı.

Daha yapılacak çok iş vardı. Kış bastırmadan önce ekilecek, dikilecek, kışlık yiyecek ve odun tedarik edilecekti.

Bu arada buzağısı ile inek geliverdi. Onu hemen ahırına yerleştirdiler. Osman bu ineği daha sürülmemiş olan tarlada gezdirip otlatıyordu.

Elektrik gelince Yaşar Hanım da çok sevindi. Ampuller takılınca yeni evin içi şenlendi. Buz dolabı çalışmağa başladı. Artık yemeklerin bozulması, etlerin kokması tehlikesi kalmamıştı.

Oluklar yapılırken tavanarasına bir depo yerleştirildi. Buradan alınan su ile mutfakta ve banyodaki musluklar akacaktı. Tulumbadan alınan bir boru tavanarasındaki depoya su verecekti.

Halil Efendi kan ter içinde çalışıyordu. Ağustosun ortaları olmuştu. Sıvalar bitti, saçaklar, oluklar yerlerini buldu. Evin içindeki musluklar akmağa başladı.

Şimdi sabahları inek sağılıyor ve alınan süt aileye yetiyordu. Yaşar Hanım hepsine tenbih ediyordu :

— Çocuklar çok zayıf, bunların beslenmesi lazım. Yemeklerini bizde yiyecekler, siz de gündüzleri buyurun. Artık akşamları evlerinize gidersiniz. Sizin de bacalarınız tütmeli.

Halil Efendi bir de at aldı. Hüseyin bu hayvanla odun kesip getirmeğe başladı. İki günde bir de Halil Efendi bu hayvana binip kasabaya gidiyor, oradan et, ekmek ve daha eksik olan ne varsa alıp getiriyordu.

Unutulmuş çok eşya vardı. Bunlar bir bir akla geliyor ve bir yere not ediliyordu. Halil Efendi her kasabaya inişinde heybesi dolu olarak geliyordu.

Sonbahar ve nihayet kasım gelince şehre kadar giderek on, on beş meyve fidanı ve sebze tohumu aldı. Köyden de bulgur, tarhana, pekmez, kuru bakla ve fasulye aldılar. Kendi kilerlerini doldururken Hasan'la Hüseyin'in de kışlık yiyeceklerini düşünüyorlardı.

Zeynep biraz daha küçüktü ama Halil Efendi Osman'la birlikte onu da okula yazdırdı. Çocukların üstleri, başları düzüldü, ayakları, sırtları sağlamlaştırıldı. Okul da açıldı.

Çiftlikten gelen bir makine Halil Efendi'nin tarlasını bir gün içinde sürüvermişti. Tohumluk buğday serpildi, ekim işi tamam oldu. Güzel havalarda Halil Efendi sebze ekimi ile uğraşıyordu. Ağaçlar yerlerini bulmuş, dışarıda yapılacak pek iş kalmamıştı.

Şimdi yeni evde bir soba yanıyordu. Ayrıca ocak da yapılmıştı. Bu ocakta kütükleri yakmak keyifli oluyordu.

Halil Efendi arada bir kahveye gidiyordu. Şehirlerden gelenler birer birer gitmişlerdi. Köyde nüfus azalmıştı. Evde yapılacak işi olmadığı zaman kahveye giden Halil Efendi

— Selamünaleyküm, diye kahvede olanların hepsini birden selamlıyordu.

Bazı kimseler onu duymazlıktan geliyorlardı. Kahveci ile hoca hemen daima selam alıyor ve :

— Buyur Ağa, diyorlardı.

Kışlık kahve daracık bir yerdi. Oturmağa gelenler bir iki odun getirip sobanın yanına koyuyorlardı.

Kış burnunun ucuna kadar gelip de Halil Efendi'de yola çıkma hazırlığı göremeyen hoca soruyordu :

— Halil Efendi, korkarım burada kışlayacaksınız.

Halil Efendi

— Hiç korkma, diyordu. Ben burada doğdum, askere, sonra İstanbul'a buradan gittim.

— Hani buranın kışı yaman oluyor da.

— Ben buradaki kışları da bilirim. Kapı baca örtülürdü. Babam rahmetli Kadir Ağa, bizi okula yollamak için saçaklara kadar çıkan karın ortasından yol açardı bize. İki yaş büyüğüm olan ağamla beraber giderdik. Bu Hasan'la Hüseyin onun çocuklarıdır. Biz İstanbul'a vardığımızdan az bir zaman sonra hastalanıp ölmüş.

Bir gün Dervişoğlu ilk defa Halil Efendi'ye sordu

— Kadir Ağa sizin babanız mıydı?

Halil Efendi :

— Öyleydi, dedi. Bir aralık köyde muhtarlık da yapmıştı.

— Soyadı Koçum olmalı.

— Evet. Biz onun soyadını sürdürüyoruz. Sizin babanız da Hoca oğlu Derviş'ti. Benden biraz daha yaşlıydı o.

— Benim babam ağa idi.

— Köyde ağadan çok ne var? İş insan, insan olmalı.

İmam hemen :

— Çok iyi dedin, dedi. İnsan olmalı.

Dervişoğlu sordu :

— İstanbul gibi yer bırakılır da bu köye varılır mı?

Halil Efendi :

— Siz neye oturuyorsunuz? dedi. Biz de burada doğduk. Benim Hatun komşu köyden Tahir Ağa'nın kızıydı. Bir aralık bu yana göçmüşlerdi.

— Sizin çocuklar ne oldu?

— Kızım öğretmen çıktı. Bir öğretmenle evlendi. Oğlum da evli. Doktor oldu o.

— Doktor mu?

— Evet, hem de iyi bir doktor. Hastanede işi bitince ayrı muayenehane açacak.

— Böyle yetişkin evlatlar varken buraya gelinir mi?

— Biz görevimizi yaptık. Otuz beş yıl gurbet kahrı çektik ama iki de evlat yetiştirdik.

— Şehirde ne iş yapardınız?

— Ben otuz beş yıl bir apartmanın kapıcılığını yaptım. Kalorifer nedir gördünüz mü, Kalorifer? Borularla katlara, odalara kaynar su verir, kışın bir güzel ısınır apartmanlar. Dışarıda kar, kış kıyamet, içeride yaz. İşte ben bu kaloriferi çalıştırırdım.

— Ateşçilik mi?

— Yok, kalorifercilik. Çok iyi bakardım kazana, depoya. Temiz tutardım her yanı. Beni ayrılıp gidecek diye tasalanırlardı.

— Ne de olsa uşaklık.

— E, gayri sen öyle bil. Alnımın teriyle kazandım, evlat okuttum, yetiştirdim. Bana hükümet maaş da bağladı. Gayri devlete, millete dua etmekten gayri bir işim yok.

Dervişoğlu sataşmak, Halil Efendi'yi aşağılamak için nedenler arıyordu. Buna karşılık köylülerin bir kısmı Halil Efendi'den çok memnundular. Hele kadınlar söğütlü çeşmeye kadar gidip içme suyu almaktan kurtulmuşlardı. Tulumbanın suyu çok tatlı, berrak ve temizdi. İsteyen, istediği kadar su ile bakracını, testisini dolduruyordu.

KARAKIŞ BASTIRMIŞTI. Ovaya gökyüzünden perde sarkıtılmış gibi, buram buram kar yağıp taşı toprağı örtüyordu. Sofanın geniş pencereleri ovaya karşıydı. Bütün karşı dağları, aşağıdan akıp geçen nehri ve şosayı içine alıyordu.

Yepyeni, sıkıca kapatılmış olan ev iyi ısınıyordu. Halil Efendi sobaya yardımcı olarak ocakta bir iki kütük yakdıktan sonra pencerenin önüne geçiyor, sigarasını tüttürerek ovaya bakıyor, bakıyor, bakmağa doyamıyordu.

Yaşar Hanım sabah işlerini bitirip yatak odasını havalandırıp topladıktan sonra yardıma gelen Gülsüm'e yemeği koyduruyor, arada bir gidip bakıyor, sonra çarşı yünü ile başlık, hırka, süveter, çorap gibi bir şeyler örüyor, arada bir o da başını kaldırıp ovaya bakarak hem uzakları seyrediyor, hem de gözlerini dinlendiriyordu.

Hava pek karlı, kapı baca örtülmüşse Halil Efendi çıkmıyordu dışarı. Zaten dışarıda yapacak iş yoktu. Her yan örtülüydü. Bu dümdüz beyazlarla kaplanmış bağın, bahçenin içinde dikilmiş fidanlar görünüyordu.

Halil Efendi, sobaya bir iki kütük attıktan sonra, pencerenin önüne geçiyor, sigarasını tüttürerek avaya bakıyordu.

Hasan her sabah evin önünde, karları kürüyerek gelip yol açıyor ve muhakkak soruyordu

— Emmi, bu gün ne iş göreceğiz?

— Biyol ahıra bir bak, diyordu Halil Efendi, Hayvanları üşütmeyelim. Yemlikleri boş kalmasın.

— Onların ahırı bizim kerpiç damlardan daha sıcak emmi.

— Öyledir oğul. İnek kısmı çok sıcak olur. Sanırsın ahırda bir soba yanıyor. Allah'ın hikmeti bu.

Buzağının payını bıraktıktan sonra dört beş kilo süt alıyorlardı. Gülsüm hayvanı seve seve bu sütü sağıyordu. İnek gene gebeydi. Bir aralık sütü kesecekti.

İki çocuk da sabahları birer büyük bardak süt içiyorlardı. Yaşar hanım, erkence ele geçmişse, bu sütlerin içine birer yumurta sarısı katar, bol şekerle çocuklara içirirdi.

Çocuklar çok erken bir saatte eve geliyorlardı. Soba onlar için seyrine doyulmaz bir eğlenceydi.

İki çocuk da bayağı etlenmiş, renklenmiş, yüzleri gözleri açılmış, giyinip kuşanmışlardı. Karınlarını boyurunca okulun yolunu tutuyorlardı.

Köyde bir karı, bir koca kalacaklarını sanmışlardı. Hasan'la Hüseyin ve karılarıyla çocukları da onlara katılmıştı. Onların azıklarını Yaşar Hanım düşünüyordu. Halil Efendi bu işi ona bırakmıştı. Böylece iki gelinle yeğenleri onun hatırından çıkmıyor, her dediğini yapıyorlardı.

Yaşar şehir görmüş, iyi hizmet öğrenmiş, kadınlaşmış, hanımlaşmış, tecrübeli bir kişiydi. Gönül almasını da biliyordu.

Kışın, sırıklı kuyudan su çekmek, köyün alanında barınmak güç oluyordu. Söğütlü çeşme de uzak düştüğü için Halil Efendi'nin tulumbasına geliyorlardı. Bakracını, testisini alan evin siperinde sıra oluyor, kabını dolduran gidiyordu.

Yazın buz gibi olan bu su, kışın ılıştırılmış gibi geliyordu herkese. Halil Efendi bir kaç defa kahvede konuşmuştu :

— Hani ileri geri söylenir diye aklınıza bir şey gelmesin. Ben kuyu eştirip tulumba taktırdımsa bu benim malım değildir. Su toprağın, toprak ananın malıdır. Yıkanın, için, kabınızı, kaca-

ğınızı doldurun, bana değil, toprak anaya dua edin. Allah bu toprakları elimizde kosun.

Dervişoğlu bile Halil Efendi'nin temız yürekli ve hayli ince fikirli bir insan olduğunu anlamıştı. Artık en fakirinden en zenginine kadar onun kuyusundan sulanıyorlardı.

Yaşar Hanım'ın da bir iki komşusu vardı. Önce, köyde bu kadının şalvar giymemesini beyenmeyen yaşlı köylüler onun dürüstlüğünü, kadınlığını ve terbiyesini anlamışlardı. Ayrıca dikiş biliyordu. Göre göre, bazı İstanbul'lu hanımlara yardım ede ede makine kullanmasını, kesip biçmesini öğrenmişti.

Köyde masada yemek yiyen ancak öğretmenlerdi. Onlar çömelmesini beceremiyorlardı. Ötekiler, ocağın karşısına bir sofra bezi yayıyor, minderleri sıralıyor, ortaya getirdikleri hamur tahtasının üzerine büyük bir sini koyuyor, saçta kızartılmış yufka ekmekleriyle ortaya konan tencereden kaşık kaşık yemeklerini yiyorlardı.

Hasan'la Hüseyin de masada yemeğe heveslenmişti. Yaşar Hanım onlara yeterince çatal, kaşık ve tabak vermişti. Onlar da kendi evlerinde yerlerse, yemeklerini tabaklarına alıyorlardı.

Halil Efendi borçlanmamıştı ama parası hayli tükenmiş, kesenin dibi görünmüştü. Öte yandan, sebzeden, ekimden çok yardım göreceğini umuyordu. Sebze-ocakları, yatakları hazırlanmıştı. Köyde hemen hemen yeşillik olarak bakla ve fasulye, bir de karalahana biliyor, bunları yiyorlardı. Domates de yetiştirirlerdi. Halil Efendi ayrıca salatalık, sivri biber, dolmalık biber, semizotu, kabak ve taze soğan yetiştirecekti.

Sofanın penceresinden ovayı seyrederken, bazen, karı koca konuşuyor, ortaya bir laf atıyorlardı

— Bizimkiler ne ediyorlar dersin?

— Ne edecekler, kaloriferli daireierde yaşıyorlar Her birinin bir işi var. Paralarını kazanıp yaşıyorlar.

— Bizi düşünürler mi dersin?

— Ne bileyim. Belki çekilip köye vardığımız için sevinmişlerdir

— Böyle deme ağa, ne de olsa bizim çocuklarımız.

— Evet, bizim hayırsız çocuklarımız. Aklına geldi mi, bir gün kızın okuluna varmıştım. Yine böyle kıştı. Elinde ördüğün hırkayı benimle okula yollamıştın. Nazlı'yı kapıya çağırdılar. Ben hırkayı verdim. «Anan yolladı, gidip gelirken üşütmeyesin diye ördü bunu» dedim. Kız cevap bile vermedi. Paketi aldı, çekildi içeriye. Ben kapıdan ayrılırken bir başkasının ona seslendiğini duydum. Bizim kız da: «Bizim kapıcı gelmiş» diye cevap verdi.

Halil Efendi, sigarasından uzun bir nefes çekdikten sonra :

— İşte böyle Yaşar Hanım, dedi. Sonra bir gün sen vardın okula, kızı göreyim diye. Sana kapıyı açan hademenin arkasında göz nuru dökerek elinle ördüğün hırkayı gördün. Dayanamadın sordun. Kız «Elde bükülmüş yünden hırka kaba oluyor, hem rengini beğenmedim,» dedi. Öyle mi?

Kadın :

— Orası öyle, dedi. O zamandan sonra ben yün bükmeyi bıraktım, çarşıdan makine yünü aldım. Ama gayri kıza bir şey örmedim.

Karı koca, kendi aralarında ve hele köye geldikten sonra, yörenin dilini, sözcüklerini ve deyimlerini kullanıyorlardı. Ama öğretmen aileleriyle bir İstanbullu gibi konuşuyorlardı. Buna öğretmenler de dikakt etmiş, şaşmışlardı.

İnsan otuz beş yıl gibi uzunca bir ömür sayılan süre içinde elbette büyük şehirlerde çok şey öğrenir.

Halil Efendi ilkokulu Germencik'te okumuştu. Daha sonra babasının yanında çiftlik işlerine daldığı için okuyamamıştı. Yaşar da köyde ilkokulu bitirmişti. Her ikisi de, hele İstanbul'a gittikten sonra, boş zamanlarında gazete okumuşlardı. Bu nedenle okumaları çabuk ve düzgündü.

İşte böyle kış ortasında bulundukları sırada, kasabaya kadar inen muhtara, köye gelen mektuplar verilmişti. Bunların arasında «Karakulağın Halil Efendi'ye Germencik Köyünde» diye yazılmış bir de mektup çıkmıştı.

Halil Efendi, mektubun arkasına baktı. Mektubun kızından geldiğini anladı. Nazlı şöyle yazıyordu :

«Baba, gideceğiniz günü bize haber verirsiniz diye günler-

ce bekledik. Sonra apartmanın kapıcısını yolladım. Sizin köye gittiğinizi haber vermişler.

Siz nasıl ana ve babasınız, bu çocuklar da merak eder, üzülürler diye düşünmek, bir haber vermek yok mu? Burada aç mı kaldınız, açıkta mı? Ağabeyimle ben bir apartman dairesi kiralayıp sizi oturtacaktık. Emekli maaşınla pekala geçinebilirdiniz. Ama ne yapalım, köylü aklı bu. Çoluk çocuğu kim düşünecek? Hep burnunun doğrusuna gidilir. Kimsenin aklına, düşüncesine değer verilmez.

Ağabeyimin de çok canı sıkıldı. Size ağır bir mektup yazmamı istedi. Sağlık haberlerini bekleriz.»

Yaşar Hanım pek ince düşünmezdi. Ama o da bu mektuptaki soğuk ve yersiz sözleri tartmış ve :

— Şuna bak, demişti. Anasına, babasına mektup mu yazıyor, yoksa bizleri azarlamağa mı kalkıyor?

Halil Efendi :

— Hatun, dedi. Biz bunlara terbiye verememişiz. Köyde olsak böyle konuşmazlardı. Şehir çocuğu oldular. Okullarına giderken, bizi beyenmedikleri zaman, apartmanın önüne çıkartıp bir iyice tokatlasaydık, bu gün bize böyle bir mektup yazamazlardı. Burunları daha o zamandan kırılırdı. Ama biz bilememişiz.

Sonra oturmuş, kızının mektubunu da karşısına koymuş, biraz düşündükten sonra bir cevap yazmıştı :

«Öğretmen hanım. Köylü kısmı cahil ve kaba olur. Biz bilememişiz. Biriniz doktor, biriniz öğretmen çıkalı bizlerden koptuğunuzu, bizlerin iki kardeş, sizin için utanılacak, ayak takımından insanlar olduğumuzu anladığımız için artık köye giderken sizleri işlerinizden, eğlencelerinizden alakoymak istemedik.

Bizler, gayri şehirde istenmeyen insanlarız. Birimiz apartman kapıcısı, ötekimiz gündelikçi kadın. Eh, şehir hayatı bu! Çocukların hakkı var, dedik, yemedik, içmedik, sizleri öğrenci yurtlarına koyduk.

Bizi çok çok merak etmişsiniz. Ağabeyinizin de canı sıkılmış, bize ağır bir mektup yazmanızı söylemiş. Eliniz var olsun, o ağır mektubu aldık. Bizi ne dereceye kadar merak ettiğinizi ve

bizim için üzüldüğünüzü, çalıştığımız apartmana kendiniz gelemediğiniz için kapıcıyı yolladığınızı yazmışsınız.

İki kardeş, bir apartman dairesi tutup, kirasına katlanarak bizi yerleştireceğinizi de söylemiştiniz. Biz almağa değil, bakılmağa değil, vermeye ve bakmağa alışmışız. Bu nedenle kimsenin aklına, düşüncesine değer vermeyip burnumuzun doğrusuna gideriz.

Ana ve baba olarak bize düşeni yaptığımıza inanıyoruz. Sizlerin de bizi çevrenize, tanıdıklarınıza eşinize, dostlarınıza sizi yetiştiren iki insan değil, kapıcınız ve hizmetçiniz olarak tanıtmanıza da hak veriyoruz. Bunu yaptınız, bunun artık pazarlığı, çekişmesi olamaz.

Biz otuz beş yıl barındığımız koca şehre bir öğretmen hanımla bir doktor bey verdik. Görevimizi fazlasıyla yaptık. Artık uşaklık ve hizmetçilikten kurtulduk. Bundan böyle, ömrümüz yettiği kadar birer toprak adamı, milletin efendisi köylü olarak çalışacağız. Toprak ana insanlar kadar nankör değildir. O, kendisine verilen emeğin kadrini bilir.

Kalın sağlıcakla.»

Yaşar Hanım bu mektubu okudu ve :

— Ağır değil mi Ağam? dedi.

— Az bile, dedi. Halil Efendi.

Kasabaya kadar atla giderek kendi eliyle mektubu postaya attı. Zaten kasabadaki bankadan alıyordu üç ayda bir emekli aylığını. Köye gelirken bu işi yapmıştı.

Şimdi, şehir ona, verdiği emeğin, yaptığı hizmetin karşılığını geri veriyor ve onu ömrü boyunca, az, çok beslemeyi üzerine alıyordu. Halil Efendi : «Allah devlete, millete zeval vermesin» diye dua ediyordu.

Germencik okulunun öğretmenlerine her gün bir gazete gelir, bunlar götürecek adam bulamayınca postahanede birikir, bir gelenle gönderilirdi. Bu gazeteler okunduktan sonra kahveye yollanıyordu.

Muhtar, Hoca ve Halil Efendi gazeteleri sık sık okuyorlardı. Halil Efendi uyanmış, düşünceleri incelmiş bir insandı. Bir gün kahvede :

— Hemşeriler, dedi. Elbirliği ile bir televizyon alsak, okuyup yazması olmayan da seyreder, işitir, dünyayı görür, anlar.

Dervişoğlu :

— Benim evimde var, dedi.

Halil Efendi :

— Senin evindeki televizyonun köylüye ne yararı var? dedi. Ben isterim ki millet faydalansın.

— Milletin faydalanmasını devlet düşünsün.

Halil Efendi :

— Hangi birini? dedi. Herşeyi devletten beklersek aç, susuz kalırız. Dağ başında köy kurarız. Devletten yol isteriz, su isteriz, elektrik isteriz.

— Ya ne yapacaktık?

— Bak Dervişoğlu, insanlar toplanır, bir bir, bir araya gelir, bir millet olurlar. Milleti çekip çevirecek adamları seçer, yine kendileri devlet olurlar. Devlet de millet de biziz. Bu topluluğun içinde herkes kendisine düşen görevi yapmalı ki işler yürüsün. Verelim ki istemeğe, almağa yüzümüz olsun.

Hoca lafa karışmıştı :

— Bağa bak üzüm olsun, üzümü yimeğe yüzün olsun.

Halil Efendi :

— Ömrüne bereket hoca, dedi. Bakınız köye kadar elektriği getirmiş devlet. Şimdi bir çoğu bekler ki evlerin içindeki gerekli donatımı da yapsın, köylüye bir düğme çevirmek kalsın.

Bir iki yaşlı adam :

— Para nirdeki yapak? dedi.

Halil Efendi :

— Dışarı memleketlerde çalışan oğullarınız yollamıyorlar mı? dedi. Şehirlerde çalışan, şehirli olup kalan oğullarınız köyü hiç düşünmezler mi? Biz hasetten gayri bir şey bilmiyoruz. Temiz bir köy ahlakı bizlerden sıyrılıp gitmiş.

Dervişoğlu :

— Ağır laf dime, dedi.

Halil Efendi :

— Ben lafımı bilirim, dedi. Evimin yanına kuyu eştirmeğe

kalktığım sıra az laf dimediler. Bu gün oradan çıkan suyu tüm köy içiyor. Afiyet olsun.

BAHARIN GELMESİ GERMENCİK KÖYÜNE yeni bir canlılık vermişti. Sıkıntılı bir kıştan sonra havaların açıvermesi Halil Efendi'yi ve ailesini neşelendirmişti. Hele karlar eriyip de tarlada ekinin fırça gibi, eşit aralıklarla yeşil yeşil çıkıvermesi ayrı bir sevinç nedeni olmuştu.

Şubatla beraber yeni fidanların tomurcukları belirdi. Hemen hemen hepsi tutmuş ve yerini sevmişti. Artık Halil Efendi'nin her sabahki işi genç ağaçları dolaşmak, ekinleri seyretmekti.

Daha önce ineğin yeni ve dişi bir yavru yapması bütün aileyi çok sevindirmişti. Evvelki buzağı artık bayağı büyümüş, güzel bir dana olmuştu.

Halil Efendi, öğleye kadar sebze ekimi ile uğraşıyor, sonra bir aralık kahveye gidiyordu.

Bekâr ve kimsesiz, yaşlı bir adam olan Rıza Efendi Halil Efendi'den çok iyilik görmüştü. Şimdi de tek katlı bir araba almış, onunla kasabaya gidip gelmeye başlamıştı. Kasabadan et, sebze gibi yiyecekleri alıp getirirken Rıza Efendi'nin de ismarladıklarını alıp getiriyordu.

Kahvenin yanına bir bölme yapıldı, burası gittikçe çeşidi artan bir bakkal ve aktar dükkânı haline geldi. Artık tütün, tuz, gaz hatta kırtasiye malzemesini kasabadan almağa gerek kalmıyordu.

Rıza Efendi'ye Germencikliler, hele bunların arasında, başbaş Dervişoğlu Mustafa sık sık :

— Senin ortak bu gün ne getirecek bakalım? diyorlardı.

Rıza Efendi

— Nereden ortağım oluyor, diyordu. Adam sevabına ismarladıklarımı alıp geliyor. Kulağına gider, kazancımı engellersiniz.

— Hele hele, diyordu Mustafa Efendi. O kaçın kur'asıdır. Kazancı olmasa senin yüzüne bile bakmaz.

Hoca Ali Efendi hemen her zaman kahvede olduğu için laf altında kalmıyor :

— Eşeğe atlayıp kasabaya varmaktan kurtulduğunuza şük-

redeceğinize, herkese yardımı dokunan Halil Efendi'yi kızdırmağa çalışıyorsunuz. Bunca yıldır buradasınız, köye ne yararınız dokundu?

Mustafa

— Hoca hoca, diyordu. Ali Hoca. Senin çıkarın olmasa Halil Efendi tarafını tutmazsın. Ama unutma o bir gün buradan çekip gidecek, biz bize kalacağız. Senin tarlan yok, hayvanın yok, mescidin bir köşesinde barınıyorsun. Köyde ayrılık çıkartıp kendi ekmeğinden olma.

Ali Hoca :

— Mustafa, diyordu. Bana iyi bak. Köylü beni tutarsa tutar, tutmazsa çeker giderim. Ağaca çıksam papucum yerde kalmaz. Çoluk yok, çocuk yok. Tanrı herkesin rızkını verir. Sen kendi haksızlıklarına, yediğin haramlara bak. Millet ayıplıyor seni.

Dervişoğlu Mustafa öfkesinden kızarıyor, boynunun damarları oklava gibi şişiyor, yüreğinin çarpması boynundan beliriyordu.

— Hoca, ben ne haram yemişim?

— Ne haram yememişsin ki. Delikanlıları, mallarını satıp şehirlerde para kazanmağa yollayan sen değil misin? Onların tarlasını, davarını bir yol parasına ellerinden alan sen değil misin? Hangi ırgata gündeliklerini tam verdin ki? Millet bunları hep biliyor. Sen köyde kimsenin zengin olduğunu, palazlandığını istemezsin. Uzağa varma. Şu fakir Hasan'ın yüz yirmi kâğıdının da üstüne yatmadın mı?

Mustafa boğulur gibi

— Hoca, bir iş tamam yapılmamış, parası verilir mi?

Dediği zaman Hoca :

— İşi lafa boğma Dervişoğlu, dedi. Irmat bu gün çalışır, hak ettiği gündeliği bu gün yer. Irgat fakir adamdır, harmanı bekleyemez. Millet elli altmış kâğıda çalışırken sen on beş kâğıdı bile kapında çalışan işçine vermezsin. Bana bak oğlum. Hasan senden götürü iş almadı, Hasan gündelikçiydi. Sen düpedüz ev bark sahibi fukaranın hakkını yedin.

Ali Hoca'nın hatırını sayarlardı. Mustafa onu susturamayınca üstüne yürümeğe kalktı. Ali Hoca davrandı

— Hele, gele, gele var yanıma, dedi. Seni boş çuval gibi tepenin üstüne yere çalayım. Şarapçı seni.

Hoca yapardı bunu. Mustafa da çelimsiz, sıskalaşmış, vaktinden önce kocamış bir adamdı. Hocayı susturamayınca kapının önünde bağlı duran eğerli eşeğine atlayınca çekilip gitmişti.

Bu adam sahiden de şarapçıydı. Bağlarında yetişen kara üzümden şarap yapar, her akşam içerdi. İçtiğini görenlere sıra içtiğini söylerdi.

Şimdi bu, fidanların tomurcuklandığı ve havaların biraz açtığı günlerde, eşeğini yine salaşın dışındaki direğe bağlamıştı. Bu direğin yanına Halil Efendi bir fidan dikmişti. Bu fidan canlanmış ve tomurcuk çatlayıp aralığından yemyeşil bir yaprak belirmişti.

Halil Efendi kahveye geldiği zaman fidanın kemirilmiş olduğunu gördü. Eşek bu körpe fidanın ucunu kemirmiş, fidanı küstürmüştü.

Halil Efendi sorduğu zaman kahveciden önce Mustafa Efendi :

— Benim eşeğimi bağladığım yerden başka ağaç dikecek yer bulamadın mı? diye seslendi. Halil Efendi

— Eşeğini biraz açığa da bağlayabilirdin Mustafa Efendi, dedi.

Dervişoğlu :

— Canım ne yanı isterse eşeğimi o yana bağlarım, dedi.

Halil Efendi cevap vermedi, ama Hoca dayanamadı

— Zaten senin ayağını attığın yerde ot bitmez, dedi. Köye bir yararın olmaz. Bari köyü düşünenlere engel olma. Kıskanma iyilik yapan insanları.

Bu gibi çekişmeler sürüp gidiyordu. Zaten hemen her köyde iyi insan da bulunur, kötü insan da. Yavaş yavaş bütün köylü anlamıştı ki bu Dervişoğlu kendisini bütün köye sevdiren Halil Efendi'yi kıskanıp, onun iyiliklerine engel olmağa çalışır.

Ama ne yaparsa yapsın, artık kendisi de öyle boğaz tokluğuna çalıştıracak rençper bulamıyordu. İyilik kötülüğe karşı

ağır basıyor, tarlalarının arklarını temizletmek için aradığı rençperler :

— Gündeliği peşin alırım, diyorlardı. Ben Hasan değilim ki alacak bırakayım sende.

Mustafa Efendi epeyce hırslandı, sarsıldı, köydeki saygısının çoğunu yitirdi. İkide bir yüzüne vurulan Hasan'ın parası için okula giden torununu yolladı, kahveye çağırdı. Kendi aklınca, verdiği sözü tutma, dürüst çalışma için karşısına dikilen Hasan'a öğüt verecek ve parasını da herkesin önünde yere atacaktı.

Çocuk gitti, geldi

— Dede, dedi. Hasan gelmiyor. Ben o parayı Dervişoğlu'na bağışladım, der.

Ali Hoca :

— Efferim Hasan, dedi. Böylesine böyle etmek lazım.

Germencik köyü, mor mor yükselen dağların eteklerine doğru uzanan bir yaylaya kurulmuştu. Halil Efendi'nin tarlaları hemen hemen köyün içinden başlıyordu. Yeni evini kurdururken doğuya karşı ve ovaya bakan yere bir set yaptırmıştı.

Şimdi öğretmenler, tatil sıralarında, gezintiye çıkınca, muhakkak setüstü dedikleri bu evin önüne geliyor ve Halil Efendi'nin yazdan hazırladığı sıralara oturuyor, ev sahiplerinin davranışlarından ve terbiyelerinden çok memnun kalıyorlardı.

Dört şehirli hanım bazen Yaşar Hanım'ın buzdolabına bıraktıkları eti almağa, ya da onun makinesinde dikişlerinin makinesini çekmeğe geliyordu.

Köyde kimsede buzdolabı yoktu. Çamaşırları da elde yıkarlardı. Yalnız köydeki kadınlar, sırıklı kuyudan çektikleri su ile, ya da yokuşu inip çaya gidiyor, oradaki ağaçlıkta çamaşırlarını kurutuyorlardı.

Halil Efendi kapıcıydı, kapıcılık yapmıştı ama gurbette sabır, edep, erkân öğrenmiş, incelmişti. Apartmanda adı ile çağırılan, emir verilen adam, şimdi Germencik köyünde sahiden Efendi olmuştu.

Bu arada evlerinde elektrik olanlar, hele baş öğretmenlerin hanımları ellerinde bir elektrik ocağı, ya da bir ütü ile geliyor :

— Halil Efendi, zahmet olacak ama şuna bir bakıverin, diyorlardı.

Halil Efendi hiç üşenmiyor, hemen davranıyor, kopuk bir kabloyu takıyor, ya da eksiği kasabadan alıp getireceğini söylüyordu.

Hemen hiç eşyaları, malları, tarlaları ve davarları olmayan Hasan'la Hüseyin amcalarının işlerinde çalışıyorlardı. O, donsuz çocukları bayağı okuyup yazmayı söktürmüşlerdi artık. Cin gibi zeki çocuklardı. Bütün kış yemiş, içmiş, sıkıca giyinmiş, hattâ köye aşıya gelen sağlık memurundan aldıkları tavsiyelerle vitamin hapları yutmuş, hızla büyüyüp serpilmeye, renklenmeye başlamışlardı.

Yaşar Hanım bu çocuklara çok iyi bakıyordu. Bu arada analarını da unutmuyor, onlara kız evlat muamelesi yapıyor, ucun ucun evlerini düzenlemeye, kıyafetlerini yoluna koymağa bakıyordu.

Onların da iyi kötü birer yemek masası, evdekilerin sayılarına göre sandalyeleri olmuştu. Mutfaklarında kap kacak, çatal, kaşık, bardak filan vardı. Halil Efendi Yaşar Hanım'ın gördüğü eksik olan şeyleri alıp getirir, bunu Yaşar Hanım'a verir, o da yeğenlerin karılarına götürürdü.

Köyde Yaşar Hanım'ın adı yengeydi. Öğretmen karıları bile böyle diyorlardı. Yenge her işin iyisini, yemek pişirmesini, temizliği, dikişi, biçkiyi leke çıkarmaya kadar, yün boyamağa kadar her şeyi biliyordu.

Köyde saygı gördükçe kocasına :

— Eee Ağa, diyordu. Bir laf vardır. Körlerin memleketinde tek gözlü kral olur, derler. Burada da bu cahil Germencik kadınları ve kızları arasında ben hatırı sayılan bir kadın olup çıktım.

Ama Germencik kadınlarının da kendilerine göre bilgileri vardı. Çok güzel yün ve dantel örüyor, oya yapıyor ve bir çoğu dokumasını biliyordu.

Yaz olup da koyunlar kırkılınca, yapağı yıkanıyor, oturaklı taraktan geçiriliyor, bunlardan, ihtiyarlar bile kahvede, kışın ocak karşısında yün eğiriyor, yumaklar yapıyor, bazen çorap örüyorlardı.

Yeğen karıları artık tarlada çalışmadıkları için yorulmuyorlardı. Onların da küçük evlerine elektrik alınmıştı. Akşamları oturuyor, bir iki günde bir çift çorap örüyorlardı.

Çoraplar, boyun atkıları, yelekler kasabada para ediyordu. Halil Efendi bir mağaza ile anlaşmıştı. Yeğen karılarının ördüklerini mağazaya götürüyor, parasını getirip sahiplerine veriyordu.

Hasan'la Hüseyin becerikli insanlardı. Şehirde barınamamışlardı, ama ellerinden iş geliyordu. Halil Efendi onlara birer keser, testere ve birer küçük balyoz almıştı. Evlerinin tamirini yapan bu iki kardeş Halil Efendi'ye yük olmamağa çalışıyorlardı.

Bahar ilerledikçe işler de artmağa başlamıştı. Mart sonlarına doğru fidanlar top top yeşillendi, hatta bazısı tek tük çiçek açtı. Bu arada taze soğan, sakız kabağı yetişmeğe başladı. Halil Efendi bu turfanda sebzeleri arabaya alıp kasabaya götürdüğü zaman manavlar yolunu kesip kapıyorlardı.

Ekinler gözle görülür gibi büyürken baklalar ürün döküyor, bağ için ayrılan yerdeki asma çubukları yapraklanıyordu.

Halil Efendi işin ticaretinden çok kendi ailesinin gıdasını, ihtiyaçlarını yetiştirmek istiyordu. Kasabaya ilk bakla onun bahçesinden gitmiş, bir aralık ufarak demetler halinde erken yetiştirilmiş zümbüller de kasabada kapışılmıştı.

Halil Efendi, meyveler gibi çiçekleri de eline alıyor

— Ey Toprak Ana, diyordu. Sen ne zengin, ne eli açık anasın. Bu yemişleri nerenden çıkartıp veriyorsun bizlere? Bu güzel kokuyu, bu insanı şaşırtan rengi nereden buluyorsun?

Bu toprak ana konuşmasını kahvede de yapıyordu

— Ağalar, diyordu, ağalar, şu üstüne basıp gezdiğimiz toprağın ne mubarek bir şey olduğuna dikkat eden. Ne varsa bu toprakta vardır. Ben otuz beş yıl bu toprağın hasretini çektim. Koca şehirlerde toprağı ancak saksılarda, uzak dağlarda görürsünüz. Şehirde yolları taş döşeyip, ya da asfaltla kapatmışlardır. Bahçesiz apartmanlar minareler gibi dikilirler. Orada, çimento duvarların arasında yaşar insanlar. Yollardaki ağaçların diplerinde birer çukur bırakmışlardı. Zavallı ağaçlar bu çukurlardan nefes alır, su almağa çalışırlar

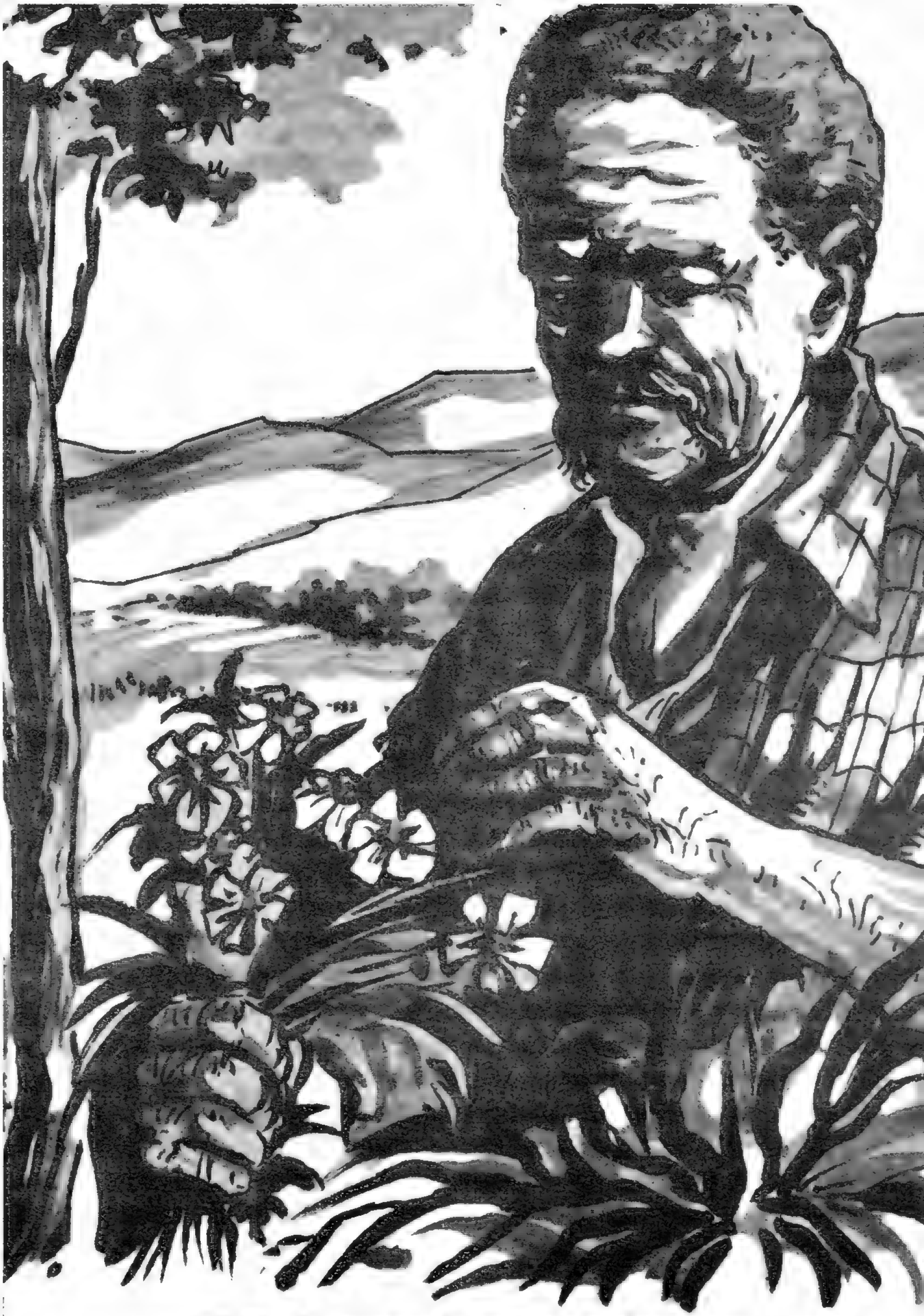

Halil Efendi, meyveler gibi çiçekleri de eline alıyordu.

Köylüler saf saf dinliyorlardı. Halil Efendi

— Ne zaman sağlam bir tohumu toprak anaya gömdünüz de o tohumu beslemedi, diyordu. Yediğimiz her ne varsa onu veren toprak anadır. Bir avuç çimeni yolup şöyle bir bakınız, onda et, yağ var mı? Göremezsiniz, ama vardır. Davar bu otları yer, beslenir, etlenir, yağlanır. Bir koyunun tüylerini şöyle bir elleyiniz. Eliniz yağ yağ kokar. Bu yağ, koyunu kışın soğuktan korur, yazın da yağmur üstünden akıp gider!

Ali Hoca :

— Doğrusun Halil Efendi, diyordu. Bir laf vardır. «O mâhiler ki derya içredir, deryayı bilmezler,» demişler. Ne demektir bu hemşeriler? Bu lafı eden şöyle söylemek istiyor: Balıklar suyun içinde yaşar ama suyun ne olduğunu bilmezler. Bizler de toprağın üstünde yaşıyoruz, ama onun ne bereketli, ne verimli bir toprak ana olduğunu düşünmüyoruz.

— Sağ ol Hoca, diyordu Halil Efendi. İşte bu toprak ana üstünde gezen bütün canlıları, dağdaki kurttan ağıldaki kuzuya kadar, uçan kuştan yerdeki karıncaya kadar her yaratığı besliyor. Bize ormanı kim yaşatıyor, ekini kim besliyor, suyu kim veriyor? Toprak ana değil mi?

Bazen bu konuşmalarda öğretmenler de bulunuyor ve Halil Efendi'ye :

— Bu toprak sevgisi sana nereden geldi? diyorlardı.

Halil Efendi :

— Ben bu işi gurbette anladım, diyordu. İki avuç toprağı olan bir saksıda yetişen karanfil ya da zümbül çiçeğine bakmak bu toprak ananın içinde insanı hoşlandıran, gözlerini şaşırtan hoş kokular, renkler olduğunu anlatmıyor mu? Bu gün bir fabrika, bir sanatçı toprak ananın yaptığını yapabilir mi? İçinde barındığımız ev, üstümüze giydiğimiz yünlü, pamuklu, ipekli dokumalar topraktan çıkmıyor mu?

MAYIS BAŞLARINDA KÖYDEKİ OKULLAR tatil oluyordu. Artık çiftçi için ekip biçme, çalışma devresi başlıyor demekti.

Osman'la Zeynep okuyup yazmayı hayli öğrenmişlerdi. Öte-

ki okul çocukları içinde de ilerlemiş olanlar çoktu. Biraz kabaca olan oğlanlar bağ bahçe işlerine salınmıştı.

Öğretmenlerden ikisi şehirlerine gitmişlerdi. Kalan öteki iki öğretmen ve eşleri köyden ayrılmıyorlardı. Bunların şehirde akrabaları yoktu. Daha sonra, emeklilikleri geldiği zaman çekilip gideceklerdi. Bu iki öğretmen köyde okulun üstündeki odalarda oturuyorlardı.

Bir gün, Halil Efendi'lerde yemeğe kalmışlardı. Ekmekten söz açıldı da Cemil Öğretmen :

— Biz yufka ekmeğine alıştık, dedi.

Halil Efendi köyde somun ekmek yapıldığını hemen hemen iki günde bir evlerden birinde fırın yakıldığını anlattı ve :

— Ben hemen hergün kasabaya iniyorum, dedi. İsterseniz size kasabadan da mayalı ekmek alıp getiririm.

Cemil öğretmenin eşi Güner Hanım :

— Teşekkürler Halil Efendi, dedi. Biz burada gurbetteyiz. En ucuz nasıl yaşanırsa öyle yaşıyoruz. Böyle şehirden uzak yaşadığımıza göre, para biriktirmemiz gerekiyor.

Halil Efendi

— Benim de kızım öğretmen, dedi. Kocası da aynı okulda öğretmen. Fakat hiçbir zaman akıllarına para biriktirmek gelmiyor.

Güner Hanım

— Siz yetiştirmişsiniz onları, dedi. Her istedikleri yapılmış. Ama biz, çok güçlükle okuduk. Cemil Bey'in babası bir fabrika işçisiydi. Okul tatillerinde oğlunu iş öğrenmesi için fabrikaya götürürmüş, niyeti onu bir usta olarak yetiştirmekmiş. Ama okuldaki başarısı öğretmenlerinin dikkatini çekmiş, çocuğun masrafını üzerlerine alıp onu öğretmen olarak yetiştirmişler. Bir öğretmen maaşı ile büyük şehirlerde geçinmek çok zor. Ev tutmak, eşya almak, bütün şehir masraflarına katlanmak lazım.

Kadın açık açık anlatıyordu

— Babam zengin bir insandı. Ama ben beni isteyenler arasından Cemil Bey'i seçtim. Buraya gelmeden önce hayli sıkıldık. Öğretmenler köylere pek gitmek istemezler, şehir eğlen-

celidir, hareketli ve aydınlıktır. Ama insanın bu masraflara dayanmağa gücü yetmezse, bizim gibi, lojmanı olan bir köydeki öğretmenliğe istekli olur.

Karı koca köyden memnundular. Lojman diye köy okulunun üstündeki odalarda oturuyorlardı. Elektrik parası vermiyorlardı. Ev kirası yoktu. Öğrenciler yakacak getiriyorlardı. Köyde modaya uyma, giyim kuşam derdi yoktu. İstemiyorlardı ama, kendi sınıflarındaki öğrencilerin sahipleri, harman ve bağbozumu sırasında, öğretmen hakkı, diye buğday, un, bulgur, tarhana, pekmez gibi yiyeceklerden hediye ediyorlardı. Bazen fakir bir rençperin çocuğu kitabını, defterini koyduğu çantasından bir iki yumurta çıkartıyor: «Bunu babam iletti, bizim tavuk taze yaptı bu sabah,» diyordu.

Güner Hanım bunu saflıkla, memnunlukla anlatıyordu. Hangi eve gitseler ya da kapının önünden geçseler buyur ederlermiş.

Onlar da köylünün hayatına uyuyor, onlar gibi yaşıyorlarmış. Çoğu zaman radyolarını bile dinlemezlermiş. Sonbaharda koz toplamağa gider, bağbozumlarında bulunurlarmış.

Güner Hanım :

— Okula bir buzdolabı almağı düşündük, dedi. Sonradan vazgeçtik. Söğütlü çeşmenin suyu buz gibi. Çoklukla et yemiyoruz ki bozulacağından korkalım. Hep yemeklerimizi günlük hazırlıyoruz.

Yaşar Hanım dayanamamış

— Gelsin de bizim hayırsız evlatlarımız görsünler, demişti. Bizim fakir hayatımızı, tuttuğumuz işi beyenmeyip hep öğrenci yurtlarında yaşadılar. Ama bunların parasını yine biz ödedik.

Bu günlerde Halil Efendi'ye bir mektup geldi. Bu defa oğlu Engin yazmıştı. Kendi adına mektupluk kâğıt bastırmıştı. Makine ile yazdığı bu mektupda şöyle anlatıyordu

«Sevgili babam ve annem,

Mektubunuz, biz iki kardeşi çok utandırdı ve suçlu olduğumuzu anlayıp biribirimizin yüzüne üzüntü ile baktık. Bizim suçlarımız arasında, sizin yazmadığınız daha ne düşüncesiz ve utan-

dıracak hareketlerimiz vardır. Cahillik okuyup yazmakla giderilemiyor.

Nazlı'nın kocası ve benim karım aynı düşünce ile bizi tenkit ettiler. Biz köylülüğümüzü gizlemek için bir sahteciliğe başvurmuşuz. Nankör ve saygısız olmuşuz. Bir apartmanda kapıcılık yapmak, hiç bir zaman yüz kızartıcı bir iş değilmiş. Nice zengin tüccar çocukları varmış ki bunlar babalarının parasıyla öğünürlermiş. Ama bir gün bu babalardan bir kısmı vergi kaçakcısı, ya da dolandırıcı, hileci olarak ortaya çıkarmış.

Biz, maalesef arkadaşlarımız arasında konuşurken bizim apartman diye söylenirdik. Sanki babamızın kapıcılığını yaptığı apartmanın sahibi imişiz.

Bu nedenle böyle olmuştur? Baba, biraz insaflı ol, cehaletimize ver, ama düşün ki büyük şehirlerde insanların çoğu, soylu bir aileden olduklarını ileri sürüyor, kendilerini öyle ağır satıyorlar.

Ayrıca, bize yoksulluk tattırmamanızla, bizi şehirli ve zengin çocukları gibi yetiştirmekle bizi şımarttınız. Bir apartmanın toprak altı odasında, rutubet ve küf kokulu yuvayı beğenmemekte hakkımız yok mu? Siz zaman zaman «Allah kurtarsın» demez miydiniz? Zaten biz artık yetişmiştik. O tek odada dört kişi sığışamazdık. Öğrenci yurtlarına gittik. Orada kendimizi zengin çocukları olarak tanıttık. Daha sonra yalanımızla gülünç olmak istemedik.

Anamızın ve babamızın memleketimizde olduğunu söylemiştik. Bunun için artık bizi çalıştığımız yerde aramamanızı istiyorduk. Bizi hiçbir şeyden yoksun bırakmayan sizlerin bizi haklı bulacağınızı sanıyorduk. Bizleri şımarık büyüttünüz.

Fakat mektubunuz bize sizin çok ince düşündüğünüzü ve kendi bakımınızdan haklı olduğunuzu anlattı. İncelmiş, geniş ve mantıklı bir anlayışınız var. Bizim üzerinde durmadığımız olaylardan siz tamamiyle incinmiş, kırılmış ve küsmüşsünüz. Gösterdiğiniz en son fedakârlığınız da sessiz, sedasız çekilip köye gitmenizdir.

Siz topluma yararlı iki eleman verdiniz. Biz daha hiçbir şey yapamadık. Siz iki eser vermiş oldunuz. Bu iki eserin faydalı

olması, toplumun takdirini kazanması, sizin başarınızın tam bir sonuca ulaştığını gösterecektir.

Bizi affetmenizi istiyoruz. Bizim yapabileceğimiz bir şey varsa bunu bize yazmakla bizleri mutlu edeceksiniz.»

Selam kelamla biten bu mektup Halil Efendi ile Yaşar Hanım'ın kırgınlığını yarıdan çok gidermişti. Halil Efendi oğluna kısa, ama onu sevindirecek bir mektup yazdı. Sonra yine Germencik'deki işlerine daldı.

Yağmurların ardı kesilmiş, topraklar kurumuştu, ama bu ekinleri dolduran bir güneşti. Öte yandan sebze bahçesi çok iyi işlíyordu. Bol sulanıyor ve Halil Efendi'nin bu bahçeden eli hiç eksilmiyordu. Her fidanı, her dikili sebzeyi ayrı inceliyor, yaprakların altına saklanan bir kabağı, bir salatalığı okşuyor, kasabaya, satılığa gidecek olanları kendi eliyle kesiyordu.

Haziran köyün en fazla hizmet istediği bir aydı. Buğdaylar başaklarından kopup saçılmadan onları dipten biçmek ve tavladıktan sonra harman etmek gerekiyordu.

Hasan'la Hüseyin'in bu işe gönüllü olmasına karşılık, Halil Efendi çiftlikten harman makinesini rica etti. Gündeliğini ve masrafını verdi ve iki gün içinde tarla biçildi, umulduğundan fazla ürün alındı.

Çiftlikte, daha çok hayvancılık, arıcılık yapıldığı için, Halil Efendi kendi hayvanlarına yetecek samanı ayırıp gerisini çiftliğe yolladı. Evin yiyeceği ayrıldıktan sonra kalan buğday satıldı.

Asıl kazanç şimdi sebze bahçesindeydi. Artık kasabaya Hüseyin gidiyor ve her gün kasabada, pek az ekildiği için, kapışılan sebzeleri götürüyordu.

Öğretmenler de gelip sebze alıyorlardı. Yaşar Hanım bu sebzelerin üzerine muhakkak bir iki gül koyuyordu.

Halil Efendi evinin önüne, setüstüne altı tane bezli bahçe şezlongu almıştı. Şehirden fıçıların içinde getirdiği menekşe ve ateş güllerini toprağa gömmüş ve dallarını çardağa sardırmıştı.

Yavaş yavaş köyde ağalar silinmiş, bir tek Halil Ağa kalmıştı. Kahvede biribirlerine ağa diyenler, şimdi

— Biz kim, ağalık kim! diyorlardı. Ağa dediğin Halil Efendi gibi olur.

Hakikaten Halil Efendi, Germenciğin en ileri gelenlerindendi. Köye bir konuk, ya da hükümetten biri gelse onun evine iniyordu.

Köye yerleşmelerinin bu birinci yıl dönümünden sonra, eline biraz para geçmiş olan Halil Efendi bir gün setüstünde dinlenirken Yaşar Hanım'a :

— Hatun, dedi. Kahveye varmıştım. Muhtar söyledi. Bizim tarlanın yanındaki yirmi dönüm tarlayı Dervişoğlu Mustafa on bin kâğıda kapatmak istiyormuş. Sahibi Himmet Efendi İzmir'e yerleşmiş, orada bakkal dükkânı varmış. Hiç bir işe yaramadığı için tarlayı ne verirlerse satacakmış. Bu işe de muhtarı memur etmiş. Muhtar İbrahim bana danışıyor. Yani senin tarlana bitişik, belki sen alırsın diyor.

Yaşar Hanım

— Bizim yerimiz dar, dedi. Köyde yüz dönümden az tarlada geçim olmaz Hepsini her yıl ekemezsin.

— İyi bildin, dedi Halil Efendi.

— Ne beklersin, al.

— Al demek, kolay. Hani para? Eldeki tarlanın çevresini çitle çevirmeye paramız kalmadı.

Yaşar Hanım :

— Anlaşıldı, dedi. Sen yine benim beşibirliğe göz diktin.

Halil Efendi :

— Benden sonra çocuklarla sana kalacak, dedi.

— Benim mirasda gözüm yok Ağa. Allah'tan dilerim bunca yıl birlikte gurbet kahrı çektik, birlikte kocadık, birlikte mal sahibi olduk, yine de birlikte ölüp gidelim.

Halil Efendi :

— Tanrının ne yazdığını bilemeyiz, dedi.

— Orası öyle. Sen yarından tezi yok, şehre var, oradaki sarraflara bozdur. Al tarlayı.

Halil Efendi, o akşam kahveye giti. İhtiyarlar, hoca, Mustafa Efendi, muhtar İbrahim oradaydılar. Muhtar :

— Buyur Halil Emmi, dedi. Ben de seni beklerdim. Şu tarla işini sana diyivermiştim. Alacaklı mısın?

Halil Efendi

— Başka isteklisi var mı? dedi.

— Var, dedi Muhtar. Mustafa Efendi taliplisi. İlle bu işi bana bıraktılar. Ben öyle dönümüne beş yüz kâğıttan tarla satamam.

Mustafa Efendi

— Muhtar, dedi. Bakıyorum, tarlayı kapatmak istiyorsun.

Muhtar

— Benim param olsa alırdım, dedi. Ben hayvancılık yapıyorum.

— İyi bir simsarlık parası istiyorsun anlaşılan.

— Alım satımdan zaten muhtarlık bir yüzde alır. Muhtarın geçimi de bu yüzdendir.

Ali Hoca

— Siz ne veriyorsunuz Halil Ağa? dedi.

Halil Efendi

— Kaça satıyorlar? dedi.

— Yirmi dönüm tarla on bine.

— Azdır bu para, hak yemek olur.

— Alan razı, satan razı, tarla senin tarlaya bitişik. Almak sana düşer.

Mustafa Efendi :

— Çekinme Halil Efendi, dedi. Alacaksan al. Ben temiz on bin veriyorum. Yarısı peşin, yarısı gelecek harmanda.

Kahvedekiler

— Oooo, diye seslendiler. Rençber mi çalıştırıyorsun Dervişoğlu. Bunu da mı kapatacaksın?

— Alacaklısı varsa buyursun.

Halil Efendi

— Ben dönümüne bin lira veririm, dedi.

Mustafa Efendi kıpkırmızı oldu.

— Sen varken köyden tarla alınmaz, dedi.

Hoca

— Ucuz ucuz, ölmüş eşek fiyatına kapatılmaz demek istersin.

Mustafa Efendi :

— Ben kimsenin malını zorla almam, dedi.

— Zorlamazsın, ama kandırırsın, birinin başı sıkıldı da sana derdini açtı mı yandı demektir.

Muhtar :

— Hoca, dedi. Şimdi tarlayı kim alıyor?

Mustafa efendi sesini çıkartmadı. Halil Efendi

— Ben yirmi bin dedim, dedi.

— Yarısı harman vakti mi?

— Yok, peşin peşin yirmi bin.

— Masraflar sana ait.

— Olsun.

— Ufak bir de muhtar hakkı var.

— Biliyorum.

— Yarın kasabaya varıp bu işi tapuda görelim.

Mustafa Efendi

— O tarlanın bir yanında taş var, dedi.

Halil Efendi

— Zati sınır çekeceğim, taş da lazım bana, dedi.

DERVİŞOĞLU MUSTAFA EFENDİ Halil Efendi'ye düşman olmuştu. Onun yumuşak ve nazik davranışına karşılık, ağır basmak için rastgeldiğine adamı kötülüyor, ileri geri konuşuyordu. Germencikliler'in bu açgözlü ve kıskanç adama aldırdıkları yoktu.

Mustafa Efendi'nin iki oğlu Almanya'daydı. Birisi, karısını da yanına aldırmıştı. Öteki eşini çocuğu ile beraber babasının yanında bırakmıştı. Aile kalabalıktı. Almanya'dan her ay para geliyordu. Fakat bu paraya el koyan Mustafa Efendi aileyi ancak ölmeyecek kadar yiyecekle ve çıplak denmeyecek kadar giyecekle yaşatıyordu.

O sene, kasıma doğru okulların açılacağı sırada, köyün yaşlıları kahvede otururken, okulun ikinci sınıfına geçmiş olan Mehmet'le bir arkadaşı, yüzleri gözleri kan içinde geldiler.

Hoca şaşırmış, bağırmıştı

— Ne oldu, dövüştünüz mü?

Mehmet, Mustafa Efendi'nin torunuydu. Hocaya cevap vermedi. Doğru babasına gitti :

— Buba dedi. Koz ağacından düştük.

Mustafa Efendi kızgınlıkla :

— Hay gebereydiniz, dedi. Ne işiniz vardı ağaçta?

— Buba, ağacın doruğunda kozlar kalmıştı. Onları alacaktık.

— Kiminle gittin oraya? Selim'le mi?

— He Buba.

— Var get eve, anan kanlarını temizlesin, kanayan yere örümcek çalsın.

Halil Efendi bir rençberin oğlu olan Selim'i yanına çağırarak başına ve üstüne baktı.

— Gübreye mi düştünüz? dedi.

Oğlan korka korka :

— He, dedi. Gübre yığılmıştı ağacın altına. Açığa düşseydik tüm kemiklerimiz kırılırdı.

Halil Efendi ayağa kalktı. Kazayı duyup oraya gelmiş olan rençpere seslendi :

— Ahmet, koş bizim eve. Hasan'a söyle arabayı koşsun, buraya varsın. Söyle, elin çabuk tutsun, kasabaya varacağım.

Ahmet orta yaşlı bir köylüydü. Oğlunun elinden tuttu, Fakat Halil Efendi bağırdı ona :

— Bırak oğlanı. Kasabaya götüreceğim, iğne vurmak lazım.

Rençber Ahmet :

— Sağol Halil Ağa, dedi. Ama çocuk kısmısı düşe kalka büyür.

Halil Efendi :

— Bunlar gübreye düşmüş, dedi. Vakit geçirmeden tetanos iğnesi vurulması gerek.

Ahmet koşarak gitmişti. Selim korkudan ağlıyordu. Mustafa Efendi ayağa kalktı, oğlunu çekip götürüyordu. Halil Efendi :

— Mustafa Efendi, dedi. Ne olur ne olmaz aşı yaptıralım. Bırak torununu, ben götüreyim kasabaya.

Mustafa Efendi

— Biz iğne ile büyümedik, dedi.

— İyi dersin ama mikrop aldılarsa sebep olursun.

— Torun benim mi, senin mi?

— Bu iş şakaya gelmez Mustafa Efendi, inşallah bir şey olmaz, ama...

— Sen gayri çok karıştın köyün işlerine.

Hoca seslendi :

— Dervişoğlu, çocuğa bir şey olursa suç senin.

Bu sırada Hasan Araba ile gelmişti. Halil Efendi Selim'i arabaya koydu. Çocuğun başına dükkândan aldığı bir tomar pamuğu bastırmıştı. Uzaktan Mustafa Efendi'ye seslendi. Fakat adam cevap vermedi. Eşeğine binmiş, torununu önü sıra yürüterek evine gidiyordu.

Halil Efendi dar vakitte kasabaya gitti. Eczahanenin önünde durdu. Bu eczanenin üstünde belediye doktorunun muayene odası vardı. Doktoru kahvede bulup çağırdılar.

Selim'in başındaki yara temizlendi. Bir tetanos iğnesi yaptılar, yüzünü gözünü temizlediler. Başı sargı ile sarıldı. Tekrar arabaya binip köyün yolunu tuttular.

Bu olayın arkasından ancak iki gün geçmişti ki, Mustafa Efendi bir rençper göndererek Halil Efendi'den arabayı istemişti. Gelen adam :

— Oğlanın yüzü gözü şişmiş, boğazı tıkanmış, diyordu.

Halil Efendi arabayla birlikte gitti. Mehmet yüzü mosfor, gözleri kapalı, hiç kımıldamadan anasının kucağında yatıyordu. Kadın durmadan ağlıyordu. Çocuk, anası Dervişoğlu ile rençperi rabaya bindiler. Araba çekip gitti.

Halil Efendi çok üzülmüştü. Kendisini bekleyenlere

— Korkarım Mehmed'i kaybedecekler, dedi.

Yaşar Hanım :

— Ne oldu ki?, dedi.

— Ne olacak, oğlan şişmiş. Dil ağız vermiyor.

— Bak sen şu işe.

Yaşar Hanım Selim'in başındaki sargıyı çıkartmış, yaranın üstüne bir parça gazlı bez koymuş, flasterle tutturmuştu. Oğlan Yaşar Hanım'ın elini öperek evine gitti.

Geç vakte kadar arabayı beklediler. Mustafa Efendi o gece gelmedi. Ertesi gün de görünmedi. Köyde herkes merak içinde kalmıştı. İki akşam böyle geçti. Üçüncü gün araba döndü ama küçük oğlanın ölüsü ile.

Bu olay köyün tadını büsbütün kaçırdı. Herkes oğlanın dedesine söyleniyor, ölüme sebebiyet verdiğine kızıyor, fakat o :

— Ecele derman mı olur ki? diyordu. Ömrü bu kadarmış.

Hoca çok söylendi. Herkesin içinde bağırdı. Ama bütün bunlar ölmüş olan oğlancığı diriltemezdi. Gerekli işlemleri yapıp küçük ölüyü köyün yanıbaşındaki mezarlığa götürdüler.

Okulun çocukları, Mehmed'in arkadaşları, köydeki ihtiyarlar hep gelmişlerdi. Dervişoğlu'nun gelini saçını başını yoluyordu. Mustafa Efendi onu azarlayıp geriye yolladı.

Bir rençperin kazdığı mezara küçük ölüyü gömdüler. Annesi Zehra ertesi gün oğlunun gömleğini, okul çantasını alarak yine mezarın başına gelmiş, topraklara kapanarak saatlerce ağlamıştı.

Bu olay Mustafa Efendi'yi de çok sarstı. Kahveye gelemiyordu. Yaptığı hatayı anlamıştı. Fakat Halil Efendi onu yüzlemedi. Selim'in annesi eve gelerek oğlunu kurtardığı için teşekkür etti.

Artık ikinci sınıftan bir öğrenci eksilmişti. Öğretmen Cemil Bey bu sınıfta derse başlamadan önce tetanostan söz etti. Selim'i de gösterdi. Sonra yine günler geçmeğe başladı. Yavaş yavaş Mehmed'in acısı ancak anasında kalıyordu. Sanki bu oğlancık hiç dünyaya gelmemişti.

Çocuğunun öldüğü Almanya'ya kadar yazılmış ve babası bunu duyunca kalkıp gelmişti. Mustafa Efendi'nin evinde neler olduğu bilinmez. Ama birgün Mehmed'in annesiyle babası mezarlığa gitmişler, orada bir zaman oturup acı acı düşünmüşler, sonra kalkıp kasabaya gitmişlerdi.

Dünya durmadan dönüyor, günler geçiyor, tarlalar sürülüp ekiliyor, ağaçların dipleri çukur çukur eşilip gübreleniyordu.

Halil Efendi yeni tarlayı da sürdürüp ektirmiş, kışlık sebzeleri de dikmişti. İnek gene gebe idi. Şimdi ahırda üç baş hayvan barınıyordu. At için ayrı bir bölme yapılmıştı. Hüseyin erkenden

gelerek hayvanların tımarını yapıyor, yattıkları yerleri temizliyordu. Herkesin ayrı bir işi vardı.

Bu arada, Halil Efendi'nin evinin bulunduğu sokakta sıralanan evlerin önlerine kavak fidanları da dikilmişti. Bunlar artık seneye iyice güvereceklerdi. Kahvenin yanında da bir iki kavak çırpısı bulunuyordu. Bunların üstünde çocuk başı gibi toprak bir yaprak kümesi vardı.

Halil Efendi ahırın bir tarafında kendisine bir tezgâh yapmıştı. Kapalı havalarda orada çalışıp tamirleri yapıyordu. Yeğenler vakit buldukça Halil Efendi'nin ve kendi evlerinin kışlık odun ve kütüğünü dağdan kesip getiriyorlardı.

Yaşar Hanım yumurta ihtiyacını karşılamak için çiftlikteki cins tavuklardan aldırtmış ve genişçe bir kümes yaptırmıştı. Halil Efendi

— Sen bayağı bu işleri ilerletiyorsun Yaşar, diyordu.

Germencik köyünde muhtar seçimi için bucak müdürü köye gelmişti. Köylüler Halil Efendi'yi de muhtar adayı gösterdikleri için misafiri Halil Efendi evine alamamıştı. Zaten adam erkence gelmişti.

O gün pazardı. Seçim okulda yapılacaktı. En büyük sınıfı açmışlardı. Buraya bir sandık konmuştu. Köydekilerin çoğu okuyup yazma bilmiyordu. Hele kadınlardan okur yazar parmakla gösteriliyordu.

Bunun için eski muhtarın, Dervişoğlu Mustafa'nın, bir de Halil Efendi'nin adları yazılı üç deste kâğıt vardı. Seçmenler istedikleri muhtarın adı yazılı olan kâğıdı alıp katlıyor ve sandığa atıyordu.

Daha baştan Halil Efendi toplanan köylülere köyde muhtarlık yapmayacağını, ama elinden geldiği kadar yardım edeceğini anlattı. Kendi adının yazılı olduğu kâğıtları kaldırdı ortadan.

Bucak müdürü gibi köylüler de karşı durdular, ama Halil Efendi muhtarlığı istemiyor, hatta :

— Ben kalkıp İstanbul'a gideceğim, diyordu.

Çaresiz muhtarlık eski muhtar İbrahim'le Dervişoğlun'nu arasında kaldı. Bu seçimde sayılan kâğıtların hemen hepsi eski

muhtara aittl. Dervişoğlu'na ancak kapısında rençberlik yapan bir iki ırgat oy vermişti.

Günlerden beri rastladığı herkesi kandırmağa uğraşan Mustafa Efendi için bu durum çok kötü oldu. Kendisine «Olur olur, sana oy veririz ağa» diyenlerin hepsi onun köye yapacakları iyiliklere, köyde bir yoksul bırakmayacağını söylemelerine, sonra kahveye alacağı televizyona kimse inanmamıştı.

Eski muhtar durgun, tembelce bir adamdı. Ancak öğretmenlerin gayreti ile bazı işler yapılıyordu.

Bu seçim öğleye kadar toparlanıp bitmişti. Tutanak imzalandı, eski muhtar yerinde kaldı. Halil Efendi bucak müdürü ile muhtarı ve öğretmenleri yemeğe çağırdı.

Sessizce on iki kişilik bir yemek hazırlanmıştı. Tatlısından tuzlusuna kadar her şey vardı. Bucak müdürü Halil Efendi'nin evine şaşıp kalmıştı. Kasabada bile böyle güzel döşenmiş bir ev yoktu.

Ali Hoca bir dua okudu, sonra :

— Bu işin böyle olduğuna çok sevindim, dedi. Kıskançlığı, hırsı yüzünden torununun ölümüne neden olan Mustafa Efendi gibi bir kötü insan köye muhtar olamazdı. Dilerdik ki Halil Efendi bu işi üstüne alsın.

Halil Efendi :

— Ben muhtar olmadan da köye yardım ederim, dedi.

Yemek neşe içinde yendi. Konukların hepsi her zaman görülmeyen yemeklerden istekle yediler. Bucak müdürü yağlı ve iyice soğutulmuş ayrandan bir iki defa istedi. Bahçenin sebzelerinden, hele körpe salatalıklardan çok memnun kaldı.

Bu arada aklına gelivermişti

— Halil Efendi, siz bu köyün eskilerindensiniz. Germencik ne anlama geliyor, bunu bize söyler misiniz? diye sordu.

Yaşar Hanım yemeğe oturmamıştı. Ama Hasan'la Hüseyin'e bir taraftan kumanda ediyor, sofraya tabak değiştirmelerini, ayran vermelerini veya biten bir yemeği kaldırıp yeni çeşit yemekten dağıtmalarını işaretle anlatıyordu. Halil Efendi :

— Bey, dedi. Doğrusunu isterseniz ben bunu bilmezdim. Biz cahil insanlar, bizim köy deriz geçeriz. Ama buraya geldik-

ten sonra bana da merak oldu. Çocuklara yardım gerek diye şehirden bir iki sözlük alıp getirmiştim. Bir gün bunları karıştırıyordum, bizim hatun ne aradığımı sordu. Germenciğin ne dimek olduğunu aradığımı söyleyince bana anlattı. İşte yenge burada. Size diyiversin.

Başı örtülü olan Yaşar Hanım :

— Beyler, dedi. Benim babam Çayırbaşı köyünden Tahir Ağa idi. Halil Efendi'nin babası Karakulağın Kadir Ağa ile askerlik arkadaşıymışlar. Çayırbaşı köyü verimsiz oldu, kalktık buraya göçtük. Bizimle gelenler de çok olmuştu. Babam okumuş bir adamdı. Ben ona Germenciğin ne olduğunu sorduğum zaman köyün üst yanındaki düzlükte bulunan eski duvarları gösterdi.

Herkes başını çevirmiş Yaşar Hanım'a bakıyordu. O :

— O duvarları bütün köylü bilir, dedi. Ama kimse ne olduğunu araştırmamıştır. Babam rahmetli, orada bir ufarak kale varmış, dedi. Kaleye, hisara Germen derler. Küçük eve evcik, küçük köye köycük dediğimiz gibi küçük kaleye de Germencik demişler. Köyün adı budur işte.

Bucak müdürü :

— Sağolun yenge, dedi. Öğrenmiş olduk.

Öğretmenler de aralarında konuşup bu köyün hisarları için araştırma yapıp çocuklara bilgi vermeyi tasarladılar. Muhtar :

— Ben de bilmezdim, dedi. Oradaki duvar kalıntıları öyle bir harçla örülmüş ki bir taşı sökmek için günlerce kazma sallamak gerekir.

Yemekten sonra kahveler içildi. Hep birden Germencik adını köye veren küçük kaleye doğru gittiler. Yukarıdan ovanın ve çevrenin görünüşü çok güzeldi. Cemil Bey :

— Buradaki kale herhalde yurdun bir nöbet yeri olmalı, dedi. Pek büyük değil. Çevrede başka kalıntı yok. Ama gözcüler için çok iyi bir yer seçmişler.

Konuklar güneşten kızmış duvarların üstüne oturmuş, ovayı ve çevreyi seyrediyorlardı. Bucak müdürü :

— Yolculuk ne zaman Halil Efendi? diye sordu.

Halil Efendi :

— Aman ne diyorsunuz Müdür Bey, dedi. Ben otuz beş yıl

gurbet kahrı çektim, gayri bu toprak anayı bırakır da varır mıyım İstanbul'a? Orada işimiz bitti, şimdi Germenciğe çalışacağız.

GERMENCİĞE GELELİ üç yıl olmuştu. Şehirlerde, ya da Almanya'da çalışan, kalabalığa ve konfora alışan bazı köylüler ufak tefek tarlalarını ve bir iki baş sığırlarını satarak ilişkilerini kesmişlerdi.

Yengenin beşibirlikleri eridikçe Halil Efendi'nin tarlaları artmış, Himmetin yirmi dönüm tarlasından ileriye doğru altmış dönüm daha tarla alınmış ve bu tarlaların sınırları kavaklarla belirtilmişti.

Setüstünden bakınca bu fidanlar sıra sıra görünüyor ve tarlalara bütün yaz boyunca yeşil bir sınır çekiyordu.

Halil Efendi ekip biçiyor, yegenlerini çalıştırıyor, kendisi kazanıyor, onlara da kazandırıyordu.

Osman'la Zeynep dördüncü sınıfa gelmişlerdi. İyi okuyorlardı. Terbiyeli ve temiz çocuklardı. Büyük amcalarına Dede diyor, Yaşar Hanım'ın sözünden hiç çıkmıyorlardı.

Halil Efendi altmış beşe yaklaşmıştı. Kendisine iyi bakıyor, hırslanmıyor, yorucu çalışmalara girmiyor, kimse ile çekişmiyordu. Gülsüm'le Durdu da çok iyi çalışıyorlardı.

Köyün kadınları, güzel havalarda çaybaşına kadar inerek, orada bulunan düzgün taşlar üstünde, tahta tokaçlarla çamaşır yıkar ve oradaki çınarlara gerdikleri iplerde yıkanan çamaşırlarını kuruturken Gülsüm'le Durdu bu işi çamaşır makinesinde yapıyorlardı. Artık o evde elektrik süpürgesi de vardı. Her ikisi de ellerine, yüzlerine dikkat ediyor, kaba işleri yaparken eldiven giyiyorlardı.

Yenge onlara bir örnek fistanlar dikiyor, etek ceketle, saçlarını dikkatle tarayarak geziyorlardı. Göre göre onlar da alışmışlardı. Ama öte yandan Hoca Ali Efendi bir gün kahvede, Halil Efendi'ye :

— Ağa, demişti. İyi hoş ama sen avratları tembelliğe alıştırıyorsun. Köylü karısı tarlaya da varır, çaybaşında çamaşır tokaçlamaya da. Senin işlerine karışmak istemem amma Yenge'den sonra Gülsüm'le Durdu da şehir karıları gibi salınıp gez-

meye koyuldular. Köy kadınlarına, kızlarına kötü örnek oluyorlar. Köylü senden şikâyetçi.

Halil Efendi kimse ile çekişmek istemiyordu. Bu tatsızlığın Mustafa Efendi'nin fitneleriyle ortaya çıktığından şüpheliydi.

— Öyle mi Hoca? dedi.

— Öyle ya Halil Efendi. Senin eline bakanlar artık ayaklarına şalvar giymezler, sırtlarına kara bürgüyü komazlar, konu komşu da görüyor, rahat arıyor, topuklu kundura arıyor, giyim kuşam arıyor.

Halil Efendi

— Hoca, dedi. Ben kimsenin evine karışmam, dil de uzatmam. Ama bu söylediklerini istemek kadınların hakkı değil mi? Şu Almanya işi çıktı çıkalı, sonra büyük şehirlerde çalışanlar çoğaldı çoğalalı Germencik delikanlıları, harmandan harmana karılı kocalı köye vardıkça, değil yalnız onlar, köyde temelli oturan delikanlılar bile saçlarını uzatmıyorlar mı? Şu senin ayağındaki kunduranın ökçesi bile yüksek değil mi? Bana şehirden kundura ısmarladığın gün «Topukluca olsun,» demedin mi? Ali Efendi, Ali Efendi, dünya değişti artık sevincimize, kederimize ortak olan kadınlarımıza rençber gözüyle bakmayalım. Gülsüm'le Durdu bu yaşlarına kadar güneşin altında, yarı aç, tarlalarda, harmanlarda çalışmışlar. Gayri onların da bir soluk almak haklarıdır. İnsanlar dünyaya yalnız çalışmak, mihnet çekmek için gelmezler. Bak arada bir buraya başka köylerden de konuk gelir, saz çalınır, türküler çığrılır, sırasında bağ eğlenceleri yaparız. Fırınlara güveçler verilir, helvalar karılır. Demek insanların eğlenceye de ihtiyacı vardır. Gayri bir gömlek alsak, azıcık göze hoş görüneni istiyoruz.

Ali Hoca :

— Bir söz edeyim dedim, ağzıma tıkadın, dedi.

Halil Efendi :

— Anlaşıldı, dedi. Ben bundan sonra ne kahveye gelirim, ne de köyün işlerine bakarım.

Muhtar İbrahim telaşla bağırdı :

— Hoca, sen kimin hesabına lâf ediyorsun? Köye bunca yararı dokunan Halil Efendi'yi sen de mi çekemiyorsun? Ne tar-

lan var, ne bir baş hayvanın. Senin karın, kızın da yok ki senden allı, güllü fistan istesin.

Hoca eliyle Mustafa Efendi'yi gösterdi

— Bu adam var ya, bu adam, dedi. Onunla konuşuyordum. O uyardı beni. Şimdi bir karı bir koca kaldılar. İki oğlu da karılarını alıp gitti. Parayı da kestiler. Kadın dermiş ki, ille ben de Yenge gibi fistan isterim.

Halil Efendi

— Köyün yarısı Mustafa Efendi'nin, dedi. Yüz yirmi baş hayvanı var. Kaç ırgat birden çalıştırıyor. Oğullarının parasına muhtaç değil. Bu güne değin karısını zora koşmamış, dilerse o bütün köyü giydirir. Sana dert yanmışsa ne diye bana çattın?

Ali Hoca

— Tövbe, dedi. Ben hep senden yanayım. İlle avrat kısmının başından baskı eksik olursa yolunu sapıtır derler. Hani insan uzaktaki her şeyi görür ama kendi evinin içindeki kötülüğü göremez.

— Benim evimde bir Yaşar Hanım var, bir de ben. Yeğenlerimin karıları işlerini görür, kendi evlerine giderler.

— Hani rahat insanı bozar derim de.

— Rahat insanı bozsa Mustafa Efendi'yi bozardı. Bunca malı mülkü var.

Hoca yine kanmadı

— Malı mülkü var da rahat mı adam? Para hastalığı gelmiş ona. Gayri oğullarıyla da dargın, parayı kestiler diye.

— Hoca sen kimsenin işine karışmazdın, ne oldu sana?

Mustafa Efendi

— Ne olacak, dedi. İş yok güç yok. Cumadan cumaya köylüye namaz kıldırır. Köyde biri ölse de bir kaç kuruş alsam diye bakar.

Hoca bağırdı

— Senin torun Mehmed'in ölümüne sebep oldun. Sıbyanın namazını kıldırdım. Harman vakti veririm paranı dedin, verdin mi?

Halil Efendi o gün ayağa kalkmış ve :

— Bu köyde birlik olup çalışmak varken birbirini yemekde ne bulursunuz bilmem, demişti.

Halil Efendi gidince Muhtar İbrahim :

— Hoca, dedi, ne istedin adamdan? İşiniz gücünüz başkalarında kusur aramak. Bundan sonra seni de gözetmezse halin duman olur.

Hoca hemen her gün, bekâr bir adam olduğu için, Halil Efendi'den yiyecek, ayran, pekmez gibi şeyler alıyordu. Hatta Mustafa Efendi bile bazen onun bahçesine gider, genç ağaçların yemişlerinden kendisine ikram ederlerdi.

Muhtar :

— Halil Efendi Ali Osman'ın evindeki o atıntı halı tezgâhını aldı, dedi. Bir güzel yeniledi. Gülsüm'le Durdu elleri boş kaldıkça halı dokurlarmış. Bana kalırsa bu Çaybaşında çamaşır tokalamaktan daha iyidir. Evlerde teknemi yok, sodalı sabun mu? Bu tokaçlamakla giysilerin düğmeleri tüm kırılır, kumaşlar örselenir. Biz köylü kısmı gördüğümüzden dönmeyiz. Bu en kötü alışkanlığımızdır. Bak adam bir makine aldı, pulluğu da arkasına takar arabasını da. Biz tarlayı beş günde süremeyiz, o bir günde toprağı aktarır.

Traktörü Hasan kullanıyordu. Halil Efendi onu taksitle almıştı, ama hem işçiden, hem de zamandan kazanıyordu.

Halil Efendi, akşam garipliğinde, kırlara doğru gitmeyi, köyün davarlarının bayırlardan, yamaçlardan inip yaylaya gelerek köye dağılmasını, uzaktan uzağa çoban köpeklerinin ürümesini çok severdi. Çocukluğundan beri hoşlanırdı bundan. Babasının sağlığında, ufak tefek işler yapardı ama böyle tarlaya gidip bütün gün çalışmazdı.

Ağabeysi ile köyün üst başından dağa doğru gider, köyü uzaktan bütün evleriyle ufacık görürlerdi. Onlar en çok bir yamaçta durup karşı yamaca seslenmeyi severlerdi.

Orada, durgun havalarda ses yansır ve karşıya varıp geri döner, bazen bu ses çoğalırdı.

Halil Efendi şimdi yeğeninin oğlu Osman'la gidiyordu o yamaca. Bir gün yamacın ta kenarında dikilmiş

— Bak Osman, demişti. Toprak ana insana nasıl ünlüyor.

Halil Etendi, yeğeni Osman'a :
— Bak Osman, demişti, Toprak ana insana nasıl da ünlüyor!

Sonra «Hey!» diye bağırmıştı.

Karşı dağlardan «Hey!» diye ses gelmişti. Oğlan bayağı korkarak yanına sokulmuş, bacağına sarılmıştı.

Halil Efendi iki defa daha üst üste bağırdı. Karşıdan «Hey, hey!» diye sesler geldi. Sonra :

— Korkma, dedi. Bu gelen bizim sesimizdir. Karşı yamaçlara varıp bize, gerisin geriye geliyor. Haydi sen de ünle. Toprak ana sana da seslenir. Çocuk bağırmış, onun da ince sesi dönüp gelmişti. Bir zaman orada oturup sürünün bayırı tırmanıp yaylaya çıkmasını beklediler. Sonra sürüye karşı çıktılar.

Halil Efendi'nin bir hoşlandığı şey de kalabalık bir sürünün arasında kalmaktı. Koyunlar olsun, büyük baş hayvanlar olsun arada kalan insanlara hiç değmez, çevresinden bir sel gibi akar, giderler.

Halil Efendi yine öyle yaptı. Sürüye karşı durarak Osman'ı elinden tuttu. Bunlar Dervişoğlu'nun koyunlarıydı. Aralarında bir iki inek de vardı. Halil Efendi bazı koyunların tüylerini okşadı. Elleri yapağı koktu, koyun koyun koktu. Parmaklarına hafiften hafiften bulaştı bu koku.

Dervişoğlu'nun evinin arkasında epeyce büyük bir koyun damı vardı. Hayvanları oraya sığdırır, iki çoban da orada yatardı. Bir aralık, uzaktaki mandıraya kurt sürüsü baskın yapmış, bir köpeği paralamış, beş on koyunu da boğup bırakmışlardı.

Dervişoğlu bu kurt hikâyesini her rastladığına anlatır ve

— Çok ziyanım oldu, en güzel koçlarımı yediler, derdi.

Aslında pek büyük zarara uğramamıştı. Koyunları hemen yüzdürmüş, etlerini doğratıp kavurma yaptırmıştı. Böylece karısı ve iki gelini ile o zaman sağ olan torunu Mehmet doyasıya et yemişlerdi.

Bir bahane bulup kendisine sataşan bu adama pek aldırmıyordu Halil Efendi. Başka evlerin sığırları kendi kapılarında bağırıyor, içeriden, danalar, buzağılar analarına cevap veriyorlardı.

Halil Efendi Hasan'ın evine uğradı. Gülsüm mutfaktaydı. Hasan da yeni gelmişti. Doğdu doğalı çarığın, yün çorapların

içinde kapalı olan ayaklarını yıkamıştı. Bu ayaklar yüzüne, ellerine göre bembeyazdı.

Hasan Yenge'nin hediyesi olan kırk dört numara terliklerini giyip amcasını karşıladı

— Buyur Emmi, dedi.

Halil Efendi

— Yok, dedi. Osman'la toprak anaya kadar gittik, onu bırakayım dedim.

Hasan şaşırdı. Osman

— Baba, dedi. Emmi o yamaca varınca ünledi. Toprak ana da bize ünledi. Bayağı korktum ben.

Hasan anlamıştı

— Bubam sağken beni de götürürdü oraya, dedi. Yamaçlara doğru biz ünlerdik, toprak ana da sesimizi bize gerisin geriye yollardı.

Halil Efendi çevresine bir göz attı. İlk gelişinde bu evde kalmıştı. Yerler kapkara ve basılmış topraktı. Yağlı gibi dururdu. Kerpiç duvarların sıvaları yer yer dökülmüştü. Eşya olarak kötü bir hasır, bir yatak, bir iki kap ve bakraç vardı.

Halil Efendi'ye o gece kendi yataklarını vermiş, kendileri hasır üstünde yatmışlardı. Eğer gelirken yiyecek almasaymış, o gece aç acına yatacakmış. Hele sabahleyin çay pişirmek için Gülsüm çok şaşırmıştı. Çay pişirecek kabı yoktu. Maşrapa gibi kullandıkları bir konserve kutusunun içinde pişmişti çay. Sonra da toprak çanak içinde vermişlerdi Halil Efendi'ye.

Şimdi yerlerde, yeni hasırlar vardı. Küçük mutfağa sıra sıra raf yapılmış, bunlara kaplar dizilmişti. Artık onların tabakları, bardakları, kâse ve bakraçları vardı. Hasan, musluklu tenekeyi bulaşık yıkanan yerin kenarına asmıştı.

Halil Efendi seslendi

— Ne yemek yaptın bu gün Gülsüm?

Gülsüm utanarak

— Yeşil fasulye, bir de çorba var, dedi. Dünden kaldı bulgur aşı da var.

— Çok iyi, afiyet olsun. Üzüm kesmediniz mi?

— Yok emmi, Yenge bir koca çanak ayran verdi.

Halil Efendi giderken dönüp arkasına, bu kerpiç eve baktı. Uzaktan pek basık, pek yoksul görünüyordu. Eve varınca sofrayı hazır buldu. Elini yüzünü yıkadı, kurulandı. Sofraya oturduğu sırada Yaşar Hanım ona bir mektup getirdi. Açmış, okumuştu da

— Adamım, dedi Nazlı'nın bir kızı olmuş.

Daha önce, Engin'in de bir oğlu olmuş, ona bir altın yollamışlardı. Halil Efendi mektubu okuyup

— Allah hayırlı etsin, dedi.

Yaşar Hanım :

— Altınlardan biri daha gitti desene, dedi Adamım. Gayri bir kez altını ben götüreceğim. Bir ay kadar varıp gelirim. Birden içim kalktı.

Geleli üç sene olmuştu. Halil Efendi

— Acemilik çekmeyesin, dedi.

Yaşar Hanım :

— Sen ne diyorsun Ağa, dedi. Otuz beş yıl ben o koca şehirde kapılarda çalıştım. Zati oğlanın evine vardıktı ya.

— Gayri sen bilirsin Yaşar. Ama orada gevşeyip kalmak yok.

— Yok, bir varıp gelirim. Biraz onda, biraz Nazlı'da kalırım. Orada yayıktan çekilme tereyağı yok, yağlı peynir yok. Biraz kasabaya yollamıyalım da ben çocuklara götüreyim.

— Bal da alalım Yaşar. Çoban armağanı çam sakızı der, oğlana da verirsin, kıza da.

Yaşar Hanım izni koparmıştı. Şimdi artık eli ayağı dolaşıyordu. Önce oğluna da kızına da çok kızgındı ama zaman ona bu duygularını unutturmuş, bir analık kalmıştı içinde. Şunun bunun kapısında gündelikle çalışan bir işçi olarak ayrıldığı İstanbul'a şimdi bir ağa karısı olarak gidiyordu.

ÜÇÜNCÜ YILIN GÜZÜNDEYDİ. Ekin kalkmış, anbarlar dolmuş, iki yeğen karısı bulgur, tarhana gibi kışlık çorbalık ve pilavlıkları, ceviz, soğan, fasulye, bakla gibi yiyecekleri de anbarlarına taşımışlardı.

Yaşar Hanım gideli bir ay olmuştu. Son yazdığı mektupta oğlunun bırakmadığını, biraz daha kalmasını istediğini bildirmişti.

Durdu ile Gülsüm evin işini görüyor, her şeyi hazırlıyorlardı. Halil Efendi sık sık onları yemeğe alakoyuyordu.

Hasan hemen her gün kasabaya iniyor, sebze ve süt ürünlerinden götürüyor, dönüşte bakkal Rıza Efendi'nin ısmarladıklarını getiriyordu.

Kimsesiz ve yaşlı bir adam olan Rıza Efendi, Halil Efendi'nin yardımı ile bakkal dükkânının arkasına bir tek oda ile bir mutfak ve bir ayakyolu yapmış, sonra da köyden kimsesiz, şunun bunun evinde sığıntı gibi yaşayan ve ırgatlık yapan dul bir kadını almıştı.

Artık köyde işe yarar bir bakkal dükkanı vardı. Çakmak taşından karabibere kadar, az da olsa herşeyin bulunmasına gayret ediyorlardı. En çok okul için defter, kalem, zarf, kâğıt gibi şeyler sürülüyordu. Artık kimse kasabadan bir şey ısmarlamıyordu. Bakkal dükkânında satılmayan şeyleri Hasan'dan istiyorlardı.

Halil Efendi traktörün arkasına bir römork almıştı. Tarladan ürünü bu römorkla taşıyorlardı.

Bir akşam, beraber yemek yerlerken Halil Efendi :

— Eeee, çocuklar, dedi. Sizin evi ne zaman yapacağız?

Onlar bir şey anlamamışlardı. Birbirlerine baktılar. Halil Efendi

— Ne bakışıyorsunuz? dedi.

Hasan :

— Bağışla emmi, dedi. Anlamadık da.

— Anlamayacak ne var, dedi Halil Efendi. Hep o kerpiç evlerde mi oturacaksınız.

— Ya nidelim Emmi? dediler.

Halil Efendi :

— Bakın çocuklar, dedi. Arada bir evlerinize uğruyorum. Bakıyorum Gülsüm'le Durdu canla başla çalışıp birer ev hanımı olmak istiyorlar. Kerpiç duvarlara, çiğnenmiş toprağa, çarpık çerçevelere emek verip perdeydi, örtüydü ne gerekirse işliyor, seriyorlar. İnsan emek verdi mi emeğine karşılık almalı. Harmanda kalmış dünya kadar tuğla var. Bütün kış, kar altında kalıp

ufalanacağına bir alıp getirsek, şöyle iki odalı, mutfağı, banyolu ayakyolu bir de anbarı olan birer evcik yapsak...

Hasan kıpkırmızı olmuştu :

— İyi ama emmi, dedi. Böyle bir ev kaça yapılır?

— Kaça olursa olsun, dedi Halil Efendi, atla deveye değil a! Yağmurlar başlamadan evvel temelleri atalım, altının betonunu çekelim, inşallah yaza iki evi de çıkar, bir daha kışa orada oturursunuz.

İki kadın pek sevinmişlerdi. Halil Efendi bu sevinci anlamıştı.

— Hüseyin, dedi. Yarın biz seninle evlerin yanına yeni evin temelleri için kazıklar çakalım. Hasan da durmadan tuğla çeksin. Tuğlayı güzelce istif ederiz. Sonra taş çekeriz. İnşallah havalar da bize yardım eder.

Ertesi sabah, Germencik köyüne merak olmuştu. Biribirine yakın olan Hasan'la Hüseyin'in evlerinin yanındaki kendi bahçelerine Halil Efendi ile Hüseyin ve Durdu ile Gülsüm kazıklar kakıyor, bu kazıkların aralarını kazma ile çiziyor, toprakta yer yapıyorlardı.

Diğer taraftan Hasan traktörle tuğla getiriyor, tuğla gelince de hepsi birden evin penceresiz olan yüzüne sıralıyorlardı.

O gün kahvede bunu konuştular. Halil Efendi artık köylüye dargın gibiydi, çokluk uğramıyor, yalnız Rıza Efendi'den sigara alıp gidiyordu.

Mustafa Efendi muhtara sordu :

— Seninki yine tuğla, çektiriyor, dedi. Ne yapacakmış?

— Hasan'a sordum, ev yaptıracakmış.

— Bu adamın gözü evde doymaz mı?

— Eee, Dervişoğlu, senin gözün paraya doyar mı ki?

— Şakayı bırak da, de bana. Ne evi olacakmış bu?

— Hasan'la Hüseyin'e ikişer odalı birer evcik yapacakmış.

— Bu adam temelli köyün gidişatını bozdu.

— Ne yaptı, ağaçlandırdığı, kendisine ev yaptırdığı, kuyu eştirdiği, fakir fukara çocuklarını giydirdiği için mi?

— Bu köyden kazanıyor, elbette yapacak.

— Mustafa Efendi, sen hangi köyden kazanıyorsun ki?

— Benimle uğraşmayın gayri.

— Sen de Halil Efendi ile uğraşma. Bırak ne isterse yapsın. O adamlar onun yeğenleridir. Bize kalsa ikisini de rençberlikte öldürürdük. Bak ikisinin de sırtları urba, ayakları kundura gördü. Kimsenin kapısında iş beklemiyor, hakkını almak için kimsenin kapısında dikilip durmuyorlar.

Hoca Ali Efendi

— Allah ondan razı olsun, dedi. Ağa dediğin hem kazanır, hem kazandırır. Fakir fukaranın nafaka parasını harman vaktine atmaz.

Rıza Efendi

— Yalnız şu dükkân yeter, dedi. Bana kalsa ben çay paralarını toplamak için harman vaktini bekleye bekleye ölüp gidecektim. Şimdi ne istersen iste. Bu gün olmazsa yarın muhakkak gelir alırsın.

Kahvede bu ağız çekişmeleri olurken ötede öğleye doğru temellerden biri kazılmağa başlamıştı. Halil Efendi

— Durdu, diyordu. Öğleye kadar sen çalışacaksın. Gülsüm evdeki işlere, yemeklere bakacak. Öğleden sonra sen evde çalışacaksın, Gülsüm rençperlik edecek, anlaşıldı mı?

— Tamam Emmi, tamam.

Dervişoğlu Mustafa Efendi kahvede :

— Kapıcı adamı görüyonuz mu? Yeğenlerini de karılarını da boğaz tokluğuna çalıştırıyor.

Diye dursun, yeğenleri ile karıları canla başla çalışmağa başlamışlardı. Halil Efendi Selim'in babası Ahmed'i de bu iş için tutmuştu. Kasabadan da bir yapı kalfası getirildi.

Kazı, taş, kum, kireç derken önce Hasan'ın evinin temeli atıldı. Temel duvarları toprağın yüzünden biraz yukarı çıkınca künkler döşendi. Bunların üstüne bütün evin altının çimentosu döküldü. Bunun için on beş gün yetmişti. Oradan Hüseyin'in evine geçtiler.

Harmancı elinde kalan tuğlaların hepsini Halil Efendi'ye, parasını gelecek yıl harman vakti almak üzere vermişti.

Ekim ayı ile birlikte havalar yağmağa başladı. Soğuk da kendini belirtti. İşte bu sırada da Yaşar Hanım çıktı, geldi. Kadın

gelirken de eli boş gelmemişti. Kasabada ve şehirde bulunmayan giyecek ve yiyeceklerden almıştı.

— Adamım, diyordu. Gayri çocuklara ağır lâf dime. Ben onların ağızlarının payını virdim. İkisi de hicaplarından ellerini yüzlerine örttüler.

Halil Efendi kin tutan bir insan değildi. Karısı da geldikten sonra artık kış işleriyle uğraşmağa başladı. Bütün kış, boş kalanlar halı dokuyacaklardı.

Dışarıda kar buram buram yağar, kapıyı bacayı örerken halı dokumasından iyi anlayan bir kaç yaşlı kadın, Yaşar Hanım'a misafir oluyor, hemen her gün öğle yemeklerine kalıyor, bir kaç acemi kıza düğüm atmasını, halı tıraş etmesini öğretiyorlardı.

Köyde halı işi çoktan bırakılmıştı. Tezgâhların çoğu atılmış, bir kısmı kırılıp yakılmıştı. Ama yine ihtiyar kadınların kıyısında, köşesinde bir kaç resim kalmıştı. Onlar bunlara bakarak bir şeyler çıkartabiliyorlardı.

Daha iyi örnekler bulununcaya kadar Halil Efendi düz ya da yollu seccadeler yapılmasını istedi. Düz işler çok çabuk ürüyordu. Halil Efendi gelip gidip bakıyor, çalışan kızlara biraz takılıyor :

— Gitmiş, gitmiş, bir de dönüp ardına bakmış ki bir iğne ardı yol gitmiş, diyordu.

İhtiyar kadınlar

— Karakulakoğlu, deyme gızlara, diyorlardı. Bu iş senin tuğladan duvar örmene benzemez, bu iş sabırla olur. Ömür, sabır gerekir.

Halil Efendi odanın birini bu işe ayırmıştı. Şimdi orada üç tezgâh çalışıyordu. Acemi kızların elleri gün geçtikçe çabuklaşıyor, köyün altı kızı durmadan çalışıyorlardı.

Az da olsa Halil Efendi onlara bir gündelik kesmişti. Sonra yemek veriyordu. Sıcacık odada barındıkları için kızlar boğaz tokluğuna çalışmağa bile razıydılar. Bu kızlar köyün en fakir ailelerinden seçilmişlerdi. Babaları rençperdi. Çoğu zaman odundan, kütükten kazanmak için bir evde toplanırlardı.

Yaşar Hanım onlara birer etek, birer çift terlik hediye etmişti. Bir tezgâhta ikişer ikişer çalışan bu kızlar Yenge Yenge

diye Yaşar Hanım'ın gözünün içine bakıyorlardı. Halılar tamamlanınca Halil Efendi kızlara ayrıca bir para verecekti.

Soğuk yerindeydi ama o kış biraz yağış azdı. Evvelki yıllarda olduğu gibi kapılar dışarıya çıkılamıyacak kadar örtülmüyordu.

Dervişoğlu, eli sıkı bir adam olduğu için, evde ateş yanmasın diye yanına biraz azık alıp kahveye gider, akşama kadar orada oturur, karısına da :

— Hatun, sen var komşulardan birine git, boşuna ateş yakma, derdi.

Zilha Hanım gittiği komşularda sık sık ağlardı. Bu adama varalı rahat yüzü görmemişti. Oğullarının ikisi de artık ne mektup yazıyor, ne de para gönderiyorlardı.

Mustafa Efendi'nin bütün parasını bankaya yatırdığını köylüler biliyorlardı. Yağışa, tipiye bakmaz eşeğine atlıyarak bir iki hafta yetecek kadar bankadan para çeker, tuz, şeker, çay gibi bir şeyler alıp heybesine doldurur, çoğu zaman yürüyerek köye döner, arkasından eşeğini çekerdi.

Kahvede bu eşek için

— Hayvanın da çilelisi oluyor, diyorlardı. Bu fakir hayvancık saman yerine anbar süprüntüsü yiyor.

Böylece kışın yarısını atlatmış, şubat ayına gelmişlerdi ki bir sabah kahvede Hoca :

— Muhtar, dedi. Seninki gelmedi bu sabah.

Muhtar İbrahim Efendi

— Dünden ötürü kasabaya varacağını söylemişti, dedi. Yorulmuş olmalı.

Kahve sıcaktı. Saç soba yanıyordu. Halil Efendi bir aralık sigara almak için gelmişti. Muhtar :

— Ağa, dedi. Hasan kasabaya varacak mı?

— Hayır, dedi, Halil Efendi. Neye sordun?

— Dervişoğlu gelmedi de.

— Anlamadım!

—Dervişoğlu kahveye gelmedi bu sabah, dedi. Dün kasabaya inmişti. Akşama doğru tipi vardı. Yolda kalmış olmasın, diyorum.

Halil Efendi :

— Belki kasabada, handa kalmıştır, dedi.

Muhtar başını salladı :

— Onda handa kalıp oda parası verecek göz var mı Halil Efendi? Korkarım yolda başına bir iş gelmesin!

İşte bu aralık Zilha Hanım kahveye geldi. Başını, gözünü sarmıştı. Kahveci Rıza Efendi'ye sordu :

— Benim adamı gören oldu mu?

Rıza Efendi :

— Yok, görmedik, dedi. Biz de onu konuşurduk.

Kadın üzüntü ile :

— Kasabaya varmıştı, dedi. Dün sabahtan beri ortada yok.

— Hava bozuk, handa kalmıştır, meraklanma.

— O adam handa kalmaz. Kurda kuşa mı yem oldu derim.

Kar dinmişti. Halil Efendi traktörü alıp Hasan'la kasabaya varmağı düşünüyordu ki köye jandarmalar geldi. Bir onbaşı kahvede :

— Eksiğiniz var mı? diye sordu.

Muhtar :

— Dervişoğlu İsmail yok, dedi. Kasabaya varmıştı.

— Eşekle mi?

— He, iyi bildin. Bozeşekle.

— Şu saati tanıdınız mı?

Onbaşı gümüş kordonlu, kapaklı bir saati gösteriyordu. Muhtar :

— Tanımaz olur muyuz, dedi. Dervişoğlu'nun saati. Babasından kalmıştı.

— Öyleyse bilmiş olun ki bu adamı da eşeğini de kurtlar paralamış. Karların içinde kemiklerine kadar kurtların yediği bir adamla eşeğini bulduk. Kimi kimsesi yok mu köyde?

Muhtar :

— Karısı Zilha var, dedi. İki oğlu da var ama Almanya'da.

Germencik köyüne bu haber hemen yayıldı. Kimse ölen adama acımadı sayılır. Zilha Hanım'a :

— Sen de ağlama, çok kahrını çektin, dediler.

Kadın :

— Eşşek de kurtuldu, ben de kurtuldum, diyordu. Daha torunum Mehmed'in acısı burnumun direğini sızlatıyor.

O karlı havada, Halil Efendi'nin traktörünün romorkuna yüklenerek getirdikleri kanlı elbise ve kemik parçalarını köyün mezarlığındaki bir karlı çukura gömdüler.

Zilha Hanım'ın eli böğründe kalmıştı. Halil Efendi ona elinden geldiği kadar yardım edeceğini söyledi. İhtiyar kadın :

— Sağ ol, dedi. Ben altmışına varmış bir karıyım. Nerede olsa iki lokma aş bulurum. Bir eyilik yapacaksan miras işini yaptır. Benim parada da gözüm yok. Ama köyde Mustafa Efendi'den alacağı olanlar varsın kapıya, ne derlerse veririm, inanırım onlara.

Halil Efendi muhtarla konuştu. Hem Almanya'ya yazdılar, hem de nüfus suretlerini toplayıp kasabadaki mahkemeye dilekçe verdiler. Mahkemeden gün alındı. Almanya'ya mahkeme gününü de bildirdiler.

Mustafa Efendi'nin iki oğlu birer hafta izinle geldiler ve mahkemede hazır bulundular. Kanlı giysilerin arasından çıkan banka çüzdanında tamam iki buçuk milyon lira para gözüküyordu. Bu paralar paylaşıldı. Oğullar çekilip gittiler.

ZİLHA HANIM ALACAKLILARIN parasını ödemek için biraz para alakoymuş, üst yanını çocuklarına vermişti. Onlar analarının adına bu parayı bankaya yatırdılar. Almanya'daki hesaplarını kesip köye dönecek ve çiftçilik yapacaklardı.

Mustafa Efendi'nin sonunun böyle kötü olması bütün köye ders oldu. Zaten ondan başka para arsızı olan kimse yok sayılırdı.

Kadın artık evinde, pişirip kotarıyor, bir iki komşusu ile konuşup vakit geçiriyor, ocağı da durmadan yanıyordu.

Ölenlerin suçları bağışlanır ama iyi insan iyilikleriyle, kötü insan da kötülükleriyle anılır. Kahvede lâfı geçerken :

— Bastığı yerde ot bitmezdi rahmetlinin, diyorlardı.

Aradan haftalar geçti, bahar ilerledi, köyün tarlaları yemyeşil oldu. Ağaçlar çiçeklendi, sonra meyve bağladılar. Beyaz beyaz, karagözlü kuzular, mor mor, parlak burunlu, ıslak burun-

lu buzağılar dünyaya geldi. Artık köyün çobanı sabahları davarı topluyor ve akşamları, alaca karanlıkta köye getiriyordu.

Yavrularına hasret kalan inekler, kapıların önünde bağırıyor, avlulardan buzağılar analarının sesine karşılık veriyorlardı.

Havalar soluk aldırır aldırmaz Hasan'la Hüseyin'in evleri yapılmağa başlamış, ikisinin de duvarları birer hafta içinde çıkmış, sonra tavanlarının betonu dökülmüş, çatıları kurulurken keser, testere sesleri bütün köyden duyulmağa başlamıştı.

Bir yandan bu işler olurken bir yandan da kapı, pencere gibi ağaç işleri ismarlanıyor, her evin yanına bir kaç hayvan alacak kadar ahır ve erzak anbarı yapılıyor, bu arada evlerin bahçeleri unutulmuyordu. Daha kasım ayında oralara da ağaçlar dikilmişti.

O yaz, Halil Efendi, evinin yakınına üç dört tezgâh alacak büyüklükte bir oda yaptırdı. Bunun ocağı, soba bacası ve ayakyolu vardı. Tezgâhlar oraya taşındı. Kızlar orada çalışmağa başladılar. Artık düğüm atmada, çakı kullanmada, makaslamada usta olmuşlardı.

Köyde, başta muhtar olmak üzere halıcılık işine yeniden heves eden bir kaç aile oldu. Bunun dışında gömleklik, örtülük bez dokuyanlar da vardı. Şimdi iki yakalı evlerin sıralandığı köyün sokaklarından geçerken tezgâh sesleri ve bu işlerde çalışan kızların, bazı genç kadınların söylediği türküler de duyuluyordu.

Ali Hoca, Rıza Efendi gibi, tek başına yaşıyan bir dul kadınla evlenmişti. Yaşı biraz geçmiş olmakla beraber, şunun bunun tarlasında çalışan bu kadın için, köylü bir iki baş hayvan vermişti. Mescidin bir tarafında yatmaktan ve köyün vereceği yemeği beklemekten kurtulan hoca da artık karısının evine yerleşmişti.

Zilha Hanım'ın iki oğlu gelinleri ile birlikte o harman vakti çıkıp geldiler. Yanyana iki ev yaptırıp köyde kalmağa karar verdiler.

Tarlalardan, hayvanlardan, sebzelerden ve bağdan alınan ürünle Halil Efendi bütün borçlarını ödemişti.

Hasan'la Hüseyin küçük ve yepyeni evlerine pek özeniyor-

lardı. İki kardeşin karıları da vakit buldukça evlerini güzel örtülerle süslüyor ve kıyafetlerine de ayrıca dikkat ediyorlardı. Zaten Yaşar Yenge, köye geldi geleli, yalnız kızlar değil, genç kadınlar, hattâ yaşlılar bile topuklarına kadar inen şalvarları bırakmış, en az bir kasabalı hanım gibi giyinmeğe başlamışlardı.

Zaten muhtar, Halil Efendi'ye takılıyor :

— Sen buraya geldin geleli köyün görüntüsünü değiştirdin, diyordu. Baş baş yeşillik köyün içine girdi. Her evin iyi kötü bir bahçesi var. Bu bahçede çiçek yetiştirenler de az değil. İlle, yalnız şurada burada gördüğümüz kadınların, evlerimizdeki kadınların, kızların da hâli bir başkalaştı. Bu köyde eskiden sadece güneş yanığı, eli, ayağı nasırlaşmış ırgat karılar dolaşırdı. Şimdi hepsi şehirliler gibi giyiniyorlar. Hani fena oldu dersem inanma.

Halil Efendi ile karısı çok şey değiştirmişti. Yalnız Germencikliler'in sokakta yürüyüşlerini değiştirememişlerdi. Germencik erkekleri yolda yürürken hiç kol sallamıyorlardı. Hep uzunca adım atar, hangi adımını attılarsa o taraftaki omuzlarını da ileriye çıkartırlardı. Onlar kol yerine omuz sallıyorlardı.

Halil Efendi bunun için :

— Olsa olsa tarlaya gidip gelirken alışmışlar buna, diye bir neden bulmağa çalıştı. Ya çapayı, ya yabayı, ya da başka bir yükü yüklenirler. Çiftlik takımlarını eşeklerine yükleseler eşeğin yularını bellerine koydukları iki elleriyle tuttukları için yine de kollarını sallayamazlar. Ben askerliğimde bunun için talimde az azar işitmemiştim.

O yıl, ilk defa, yıllık izinlerini alarak Nazlı ile Engin, çocukları ve eşleriyle birlikte köye geldiler. Onlar basit, basık, gübre yığınları arasında yoksul bir köy bulacaklarını sanırken Germencik'teki yaşantıya şaşıp kalmışlardı.

Engin'in oğlu Sinan çok akıllı ve konuşkan bir oğlandı. Her şeyi merak ediyor, dedesine soruyor, o da :

— Bunların hepsi toprak ananın! diyordu.

Çocuk bu toprak anayı görmeyi çok istiyordu. Halil Efendi bir gün Osman'ı da yanlarına alarak yamaçlara doğru gittiler.

Osman, o yıl ilkokulu bitirmişti. Nazlı onu İstanbul'a götürecek, orada okutacaktı.

Halil Efendi, sesleri yansıtan o yamacın kenarından :

— Toprak ana, diye bağırmıştı.

Tepeler, yamaçlar ona cevap verdi :

— Toprak ana... toprak ana...

Sinan'ı şaşırtan bu ses, dağların, yamaçların, toprak ananın sesiydi.

SON